

EUROPA EST-CENTRALĂ (1919-1939): UN STUDIU DE CAZ

Gheorghe Buzatu, Marusia Cîrstea

Am insistat adeseori, după modelul clasicilor istoriografiei mondiale, îndeosebi după acela al inegalabilului nostru N. Iorga, asupra avantajelor netăgăduite studiilor comparativiste ale istoriei contemporane universale; acestea, apreciem, nici nu mai trebuie demonstrate, fapt pe care l-am relevat recent într-o sinteză consacrată epocii 1919-1939¹ și acoperind inclusiv aria aflată în studiu². Astfel că nu mai socotim necesar să revenim asupra problematicii.

POLONIA (1919-1939) - Primul război mondial a readus în discuție problema poloneză.

Fiecare dintre cele trei Puteri Ocupante – Rusia, Germania, Austro-Ungaria – era interesată să obțină sprijinul polonez și de aceea au făcut promisiuni și declarații.

Războiul a obligat, de asemenea, diferitele grupări politice poloneze să-și exprime poziția față de viitorul țării, vorbindu-se de „Polonia germană” sau de „Polonia rusească”, ca expresie a zonelor ocupate de către cele două Mari Puteri.

S-au constituit și brigăzi militare care au luptat, alături de un beligerant sau altul, pentru independența Poloniei. În august 1914 a luat ființă la Cracovia o „Legiune polonă”, comandată de Józef Piłsudski, viitorul Conducător al statului polonez, care „considera Rusia drept inamicul public al refacerii statului polonez, motiv pentru care a exclus din start orice colaborare cu autoritățile țariste”³. În schimb, Partidul Național Democrat se va afla de partea Rusiei, sperând că, în caz de victorie a Antantei, teritoriile poloneze aveau să fie unite sub tutela statului rus. Sub conducerea lui Roman Dmowski s-a creat în noiembrie 1914 Comitetul Național Polonez care a mizat pe înfrângerea Germaniei și unificarea țării sub sceptrul țarist⁴. Ulterior, după înfrângerea oștilor țariste pe Frontul de Est (1915), Dmowski a plecat la Paris, unde, în august 1917, va organiza Comitetul Național Polonez drept „purtător de cuvânt

¹ Vezi Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, **Europa în balanța forțelor, 1919-1939**, București, Editura Mica Valahie, 2007, 600 p.

² **Ibidem**, p. 224-253.

³ Valentin Ciorbea, **Din istoria secolului XX (1918-1939)**, vol. 1, Constanța, Editura Ex Ponto, 2006, p. 257.

⁴ Piotr S. Wandycz, **Prețul libertății: O istorie a Europei central-răsăritene, din Evul Mediu până în prezent**, București, Editura All, 1998, p. 197.

în tabăra Aliaților”⁵.

Între timp, după înfrângerea armatei ruse, în noiembrie 1916 Puterile Centrale au proclamat, pe teritoriile ocupate, independența Regatului Polonez. Independența și condițiile de existență ale acestui stat nu au fost, bineînțeles, decât fictive. Aceasta a fost, de altfel, și cauza conflictului care va izbucni între Legiunea lui Piłsudski și autoritățile de ocupație⁶, astfel că, în iulie 1917, Piłsudski a devenit *persona non grata*, a fost arestat și încarcerat în fortăreața Magdeburg, iar unitatea sa dizolvată și soldații dispersați.

La sfârșitul anului 1917 și începutul anului 1918, evenimentele internaționale s-au precipitat. Abolirea regimului țarist și apoi victoria revoluției bolșevice în Rusia în noiembrie 1917 au avut o importanță decisivă asupra abordării și rezolvării problemei poloneze. A intervenit, de asemenea, și președintele Woodrow Wilson care, la 8 ianuarie 1918, în celebra-i „Declarație” (*Cele 14 puncte*) a subliniat că era necesară „reconstituirea unei Polonii independente, cu acces la mare”⁷.

La 11 noiembrie 1918, Polonia și-a proclamat independența. Eliberat din închisoare, Piłsudski a revenit la Varșovia și, la 22 noiembrie 1918, a preluat puterea în calitate de „șef interimar al Statului”⁸.

De la început, Statul polonez a trebuit să facă față unei situații extrem de dificile, atât interne cât și externe. Polonia a adunat teritorii care s-au aflat, în urma celor patru împărțiri (1772, 1793, 1795 și 1815), sub dominația imperiilor vecine – Germania, Rusia și Austria (ulterior Austro-Ungaria)⁹, și anume: de la Rusia – „Regatul polonez” și teritoriile din Est, cu țărani ucrainieni și bieloruși, iar orașele în majoritate locuite de evrei; de la Germania – zonele industriale din Silezia, dar și fermele din Poznanian și Pomerania; în sfârșit – dintre fostele teritorii habsburgice Galiția de Vest cu o structură socială și economică foarte diversificată. Această „moștenire” aducea Poloniei trei sisteme de căi ferate și infrastructuri economice, șase monede diferite, diverse tipuri de învățământ, sisteme juridice care nu au putut fi standardizate nici până în 1939 și o multitudine de structuri în domeniul militar¹⁰.

⁵ **Ibidem**, p. 198.

⁶ Nicolae Măreș, **Republica Populară Polonă**, București, Editura Enciclopedică, 1972, p. 85.

⁷ F.-G. Dreyfus, A. Jourcin, P. Thibault, P. Milza, **Istoria universală**, vol. 3, **Evoluția lumii contemporane**, București, Editura Univers Enciclopedic, 2006, p. 357.

⁸ Daniel Hrenciuc, **Marșalul Józef Piłsudski și renașterea Poloniei independente (1914-1935). Contribuții**, Rădăuți, Editura Septentrion, 2003, p. 32; Sterie Diamandi, **Galeria dictatorilor**, București, Editura Cugetarea, f.a., p. 7-88.

⁹ Cf. Michel Mourre, **Dictionnaire encyclopédique d'Histoire**, nouvelle édition, vol. 6, Paris, Bordas, 1993, p. 3 720-3 722; Alan Palmer, **The Penguin Dictionary of the XXth History, 1900-1978**, New York, Penguin Books, 1982, p. 303. De pe urma dezmembrărilor succesive ale statului polonez, Rusia obținuse... partea leului, aproximativ 45% din teritoriu.

¹⁰ R.J. Crampton, **Europa Răsăriteană în secolul al XX-lea... și după**, București, Editura

În anul 1919, noul stat¹¹ avea o suprafață de 388 390 km² și aproximativ 30 mil. locuitori, dintre care 69,2% polonezi, 14,3% ucrainieni sau ruteni, 7,8% evrei, 3,9% germani, iar restul ruși, lituanieni, cehi, slovaci¹².

Reconstituirea Poloniei¹³ a creat, de la bun început, serioase probleme de frontieră¹⁴, țara fiind devastată de războiul din 1914-1918. Polonezii luptau la Est contra ucrainienilor și au cucerit Lwowul. S-a încercat o consiliere internațională de o comisie condusă de generalul sud-african Botha, dar fără reușită. Polonia a respins propunerile făcute la 12 mai 1919 și a cucerit toată Galiția; drept urmare, la 27 mai, Conferința Păcii de la Paris amenința să întrerupă aprovizionarea Poloniei. În același timp, polonezii luptau și contra rușilor și, în mai 1919, ei au ocupat un front care se întindea până la Minsk. Sovieticii, constrânși de situație, au propus Poloniei, la 22 decembrie 1919, un acord de pace pe baza independenței totale și s-au angajat să nu depășească liniile pe care se instalaseră. Mai mult, o comisie interaliată stabilise limitele noilor teritorii ale Poloniei și Georges Clemenceau publica, la 8 decembrie 1919, o declarație oficială a Antantei în sensul că „frontiera trebuia să treacă prin Grodno, Valovka, Nemurov, Brest-Litovsk și, la Est, de Przemysl”¹⁵. Dar, polonezii, convinși de rolul lor, alături de Statele Baltice, pe frontul acțiunilor pentru constituirea unei „bariere” care să protejeze Europa contra comunismului¹⁶, au respins concomitent atât propunerile sovietice de pace cât și frontiera fixată de Antantă. Deznodământul nu putea să fie decât, și a fost,

Curtea Veche, 2003, p. 60.

¹¹ Datele privind situația actuală – 312 685 km², 38,6 mil. locuitori, șefii de stat și de guverne după 1917, în Marcel D. Popa, Horia C. Matei, **Mica enciclopedie de istorie universală. Statele lumii contemporane și conducătorii lor**, ediția a IV-a revizuită, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 411-419.

¹² Alexandru Vianu, Constantin Bușe, coordonatori, **Istorie universală. Epoca contemporană, I, 1918-1939**, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975, p. 140.

¹³ Prin Tratatul de la Versailles din 28 iunie 1919 s-au reglementat frontierele apusene ale noului stat polonez, în vreme ce pentru frontierele estice s-a avansat așa-zisa *Linie Curzon*, după numele titularului *Foreign Office*-ului din 1919-1924 (cf. Michel Mourre, **Dictionnaire encyclopédique d'Histoire**, nouvelle édition, vol. 2, Paris, Bordas, 1993, p. 1 280).

¹⁴ Maurice Baumont, **La Faillite de la Paix, I, 1918-1935**, Paris, PUF, 1960, p. 80-82. Vezi, în context, despre semnificația eforturilor Varșoviei și Bucureștilor, cu binecuvântarea Parisului, pentru formarea unui „cordon sanitar” antisovietic între Marea Baltică și Marea Neagră (Florin Anghel, **Construirea sistemului „Cordon Sanitaire”. Relații româno-polone, 1919-1926**, Cluj-Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2003; Daniel Hrenciuc, **România și Polonia, 1919-1931. Relații politice, diplomatice și militare**, ediția a II-a, Rădăuți, Editura Septentrion, 2003; idem, **România și Polonia, 1932-1939. Relații politice și diplomatice**, Suceava, Editura Universității, 2005; Marian Popescu, **Alianța politică și militară româno-polonă în perioada interbelică**, în vol. **Omagiu istoricului Gh. Buzatu**, Focșani, Editura Empro, 1999, p. 408 și urm.).

¹⁵ Jean-Baptiste Duroselle, **Istoria relațiilor internaționale. 1919-1947**, I, București, Editura Științelor Sociale și Politice, 2006, p. 34.

¹⁶ Cf. Maurice Baumont, **La Faillite de la Paix**, I, p. 77 și urm.

războiul polono-sovietic desfășurat cu intensitate în cursul anului 1920 și înregistrând mai multe faze, cu succese și eșecuri de ambele tabere¹⁷. Așa, de exemplu, în aprilie-mai 1920, trupele poloneze, comandate de Piłsudski, Mareșal al Poloniei din martie 1920, s-au aflat în ofensivă, cucerind Kievul (6 mai 1920), dar apoi au bătut în retragere în fața unităților Armatei Roșii. În context, intervine, la 12 iulie 1920, Lordul Curzon, care a avansat Rusiei încheierea unui armistițiu potrivit căruia trupele rusești urmau să se oprească la 50 de km est de linia propusă la 8 decembrie 1919 de Antantă prin vocea premierului francez („Linia Curzon”). De asemenea, demnitarul britanic a propus ca, după acest armistițiu, să se reunească la Londra o conferință cu reprezentanții Rusiei, Poloniei și Statelor Baltice. Încurajată de succesele obținute și mizând pe tema extinderii „revoluției mondiale”¹⁸, Rusia nu a acceptat oferta, solicitând Varșoviei să trateze direct cu ea. Deși la 22 iulie 1920 Polonia a cerut armistițiul, luptele au continuat în vara anului 1920. La mijlocul lunii august 1920 s-a desfășurat *bătălia de la Varșovia*, în cursul căreia forțele lui Piłsudski rezistă și, mai mult, trec în ofensivă, reușind să respingă trupele roșii ale lui M. Tuhacevski pe o adâncime de 400 km. Drept urmare, rușii inițiază ei negocieri de armistițiu, care s-au încheiat la 12 octombrie 1920 cu un acord preliminar de pace, succedat, la 12 martie 1921, de Tratatul de la Riga, prin care Polonia a obținut o frontieră răsăriteană situată dincolo de 150 km de linia Curzon¹⁹.

În răstimp, pe plan intern, au survenit dispute aprige pentru preluarea președinției între adepții lui Roman Dmowski și ai lui Józef Piłsudski, instalat șef al statului (1918-1922). Mai multe partide țărănești și Partidul Socialist Polonez (PPS) vor forma la 6 noiembrie 1918 așa-numitul „Guvern Provizoriu de la Lublin”, sub președinția lui Ignacy Daszyński²⁰. Dar Piłsudski, care preluase puterea la Varșovia în 22 noiembrie 1918, dizolvă Guvernul de la Lublin și constituie un nou guvern sub președinția lui Andrej Moraczewski, succedat rapid de cabinetul celebrului pianist Ignacy Jan Paderewski²¹ (ianuarie-decembrie 1919), care a obținut recunoașterea internațională din partea SUA, Marii Britanii, Franței și Italiei.

¹⁷ *Ibidem*, p. 85-91; Valentin Ciorbea, *op.cit.*, vol. 1, p. 263-264.

¹⁸ Context în care Kominternul leninist a pus bazele unui „Comitet revoluționar polonez”, cu scopul mărturisit de a pune „bazele viitoarei Republici Sovietice Poloneze” (apud *ibidem*, p. 263).

¹⁹ Nu era frontiera de la 1772 și nici cea reclamată în cursul Conferinței de la Paris la 3 martie 1919, ci linia stabilită la 1792.

²⁰ Daniel Hrenciuc, *Mareșalul Józef Piłsudski și renașterea Poloniei*, p. 30.

²¹ Cf. Michel Mourre, *Dictionnaire encyclopédique d'Histoire*, vol. 6, p. 3 463-3 464.

Ignacy Jan Paderewski (1860-1941)

Mareșalul Józef Piłsudski (1867-1936)

Refacerea statului independent polonez a coincis, pe plan politic, cu apariția unui număr însemnat de partide²², precum: Uniunea Populară Națională (UPN) s-a constituit prin unirea Partidului Național Democrat cu unele grupări mai mici, membrii grupării fiind denumiți „endek” (de la „ND”), iar mișcarea politică, condusă de Roman Dmowski, s-a numit „Endecja”; Uniunea Creștin Națională (UCN), care s-a bucurat de sprijin în regiunile Poznań și Pomerania; Partidul Național Drept, condus de Józef Radziwiłł; Partidul Socialist Polon; Partidul Comunist Muncitoresc; Partidele Popular Polon și Național Țărănesc care se adresau țăranilor, ca și formațiunea „Piast”.

La 26 ianuarie 1919 au avut loc primele alegeri generale, în urma cărora 35% din mandate au revenit național-democraților, 26% „Stângii”, iar 33% Partidului Țărănesc-Piast.

La 10 februarie 1919, Józef Piłsudski a deschis lucrările primului Parlament, care funcționa în sistemul bicameral (*Seim* și *Senat*). Puterea legislativă aparținea Seimului, iar cea executivă șefului statului, care, la 20 februarie 1919, a fost desemnată de Seim în persoana lui Józef Piłsudski, din martie 1920 – Mareșal al Statului.

La 17 martie 1921 a fost adoptată *Constituția*, care prevedea între altele că „organul cu cea mai mare putere politică era *Seimul*, camera inferioară a parlamentului, aleasă prin vot universal și pe baza reprezentării proporționale”

²² Alexandru Vianu, Constantin Bușe, coordonatori, **op.cit.**, I, p. 140-145.

și care, împreună cu Senatul, urma să aleagă pe președinte; guvernul și toți membrii individuali ai guvernului erau direct răspunzători față de Seim; erau prevăzute libertăți democratice, cetățenești, se garanta dreptul de proprietate²³.

Primele alegeri după noua Constituție au fost organizate în 1922, astfel că, la 16 decembrie 1922, după lungi tatonări, s-a format un guvern „nonpartinic de pacificare”, condus de Wladislaw Sikorski²⁴. Președinte al Poloniei, în urma refuzului lui Piłsudski de a mai candida, a fost ales Gabriel Narutowicz, acesta fiind imediat asasinat de un extremist de dreapta, iar în locul său a fost preferat ca președinte Stanislaw Wojciechowski (1922-1926), propus de formațiunea Piast²⁵.

Guvernul lui Sikorski a rămas în funcție până în mai 1923, când a fost înlocuit de o coaliție de centru-dreapta, condusă de Wincenty Witos (mai-decembrie 1923). Problemele economico-sociale nu au putut fi rezolvate de noul guvern și acesta a demisionat în decembrie 1923, când s-a constituit un alt guvern, condus de Wladislaw Grabski (19 decembrie 1923 – 20 noiembrie 1925), care a întocmit un program economic și financiar menit să redreseze situația țării; a limitat cheltuielile publice; a reformat impozitele; a creat Banca Poloniei (aprilie 1925); a introdus zlotul ca monedă națională; a reluat reforma agrară, propunându-și, în completarea celei din iulie 1919, exproprierea proprietăților mai mari de 60 ha²⁶. Reformele au avut efecte parțiale. Iar instabilitatea guvernamentală a devenit cronică, astfel că s-au succedat, rapid, mai multe cabinete – Aleksander Skrzynski (noiembrie 1925 – mai 1926) și Wincenty Witos, ajutat de formațiunea Piast. Ceea ce a determinat forțele de dreapta să treacă la acțiune.

Mareșalul Józef Piłsudski, care în 1923 se retrăsese din viața politică oficială, s-a folosit de situația existentă pentru a înlăptui, cu ajutorul armatei, la 12-14 mai 1926 o lovitură de stat, în urma căreia a fost destituit cu forța guvernul Wincenty Witos și, imediat după aceea, la 1 iunie 1926, președintele în exercițiu al Poloniei, Stanislaw Wojciechowski, a fost înlocuit cu Ignacy Mościcki (1926 – decembrie 1939).

²³ **Ibidem**, p. 141.

²⁴ R.J. Crampton, **op.cit.**, p. 62.

²⁵ **Ibidem**.

²⁶ Valentin Ciorbea, **op.cit.**, vol. 1, p. 266.

Ignacy Mościcki
(1864-1964)

Mareșalul Edward Rydz-Śmigły
(1886-1941)

Colonelul Józef Beck
(1894-1944)

În același an, Józef Piłsudski a inaugurat noul regim politic denumit „Sanacja” („curățenia”). Mareșalul susținea că „țara nu putea fi condusă «cu biciul»”, iar obiectivul „era nu de a schimba sistemul politic, ci de a-l curăța”²⁷. Totodată, Józef Piłsudski s-a declarat hotărât să țină armata departe de mâinile politicianilor, să stabilizeze economia, să pună capăt nedreptăților sociale, să unească pe toți cetățenii polonezi sub semnul respectului față de stat, făcând din Polonia o mare putere europeană²⁸. Mareșalul și-a creat propriul partid – *Blocul fără de partide* – care, având sprijinul marelui capital și al ofițerilor superiori, a concentrat, de fapt, puterea în mâinile sale.

Perioada „Sanacja” (1926-1930) mai este denumită și „Bartelowanie”, după numele primului-ministru Kazimierz Bartel, profesor de matematică, deși acesta nu a condus toate guvernele interludiului precizat, consumat cu importante realizări mai ales în economie²⁹.

Marea criză economică din 1929-1933 nu a ocolit, desigur, Polonia, indicii statistici arătând scăderi mult mai mari decât la nivel european. Astfel, producția industrială s-a diminuat cu 41%, venitul național cu 25%, iar șomajul a afectat 43% din populația activă. Au loc ample mișcări sociale. S-au luat măsuri aspre împotriva acțiunilor greviste, s-au emis normative prin care dreptul de întrunire s-a limitat, iar autonomia universităților a fost restrânsă. Totodată, se amplifică implicarea armatei, respectiv a coloneilor, în activitatea de

²⁷ R. J. Crampton, *op.cit.*, p. 66.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Nicolae Mareș, *op.cit.*, p. 89.

guvernare și în administrația locală.

Nu în zadar, perioada următoare a epocii interbelice (1930-1935) avea să coincidă și să fie denumită după „regimul coloneilor”³⁰. Între timp, regimul „Sanacja” își pierduse sprijinul popular și pentru că Mareșalul Piłsudski, grav bolnav, nu mai putea controla direct întreaga activitate politică. Reușise însă, în noiembrie 1932, să-l impună ca ministru de Externe pe un apropiat al său, colonelul Józef Beck, adept și propagator al doctrinei „celor doi dușmani” ce impunea bune relații dar nu alianțe cu cei Doi Mari, Germania și Rusia, care, pe măsura sporirii revizionismului și apropierii războiului mondial din 1939-1945, au redus statutul internațional al Poloniei la regimul de *stat sandvici* între Berlin și Moscova. Diplomația lui Beck nu excludea însă pactele de neagresiune, iar în 1932 colonelul, care a creat serioase necazuri aliatului și omologului său român N. Titulescu³¹, a încheiat unul cu URSS și, mai apoi, în ianuarie 1934, unul similar cu Germania nazistă.

După moartea Mareșalului Piłsudski, în 1935, s-a trecut la modificarea Constituției (23 aprilie 1935). Președintele Ignacy Mościcki a obținut puteri cvasi-dictatoriale, el fiind declarat răspunzător doar „în fața lui Dumnezeu și a istoriei”³². După cum s-a observat, în persoana Președintelui fusese „concentrată autoritatea unică și indivizibilă a Statului, autoritatea supremă. Sub această autoritate sunt puse toate celelalte organe ale Statului, care au ca sarcină esențială să servească Republica”³³.

O altă personalitate care s-a impus în viața politică după dispariția Mareșalului Józef Piłsudski a fost generalul Edward Rydz-Śmigły, proclamat la 15 iulie 1936 „al doilea om în stat după Președinte”, iar la 10 noiembrie 1936 Mareșal al Poloniei.

Spre sfârșitul anilor '30, politica externă în general și relațiile cu Berlinul în special deveniseră subiectul cel mai însemnat pentru Polonia. Beck, care își asumase controlul în acest domeniu după moartea lui Piłsudski, s-a ocupat de menținerea pactului încheiat în 1934 cu Germania³⁴, convins că Hitler, ca austriac, avea să se arate interesat în expansiunea spre sud, către Austria și Balcani. Acest fapt convenea polonezilor. Între timp, dispariția Cehoslovaciei va permite Poloniei să pună mâna pe Teschen. În cursul crizei din 1938-1939 soldată cu dispariția Cehoslovaciei, relațiile polono-sovietice s-au înrăutățit. S-a

³⁰ R. J. Crampton, **op.cit.**, p. 71.

³¹ Cf. Gh. Buzatu, ed., **Titulescu și strategia păcii**, Iași, Editura Junimea, 1982, *passim*.

³² Daniel Hrenciuc, **Mareșalul Józef Piłsudski și renașterea Poloniei**, p. 95.

³³ Andrei Rădulescu, **Constituția Polonă din 23 aprilie 1935**, București, Imprimeria Națională, 1938, p. 8.

³⁴ Daniel Hrenciuc, **Tratatul de neagresiune germano-polon din 26 ianuarie 1934. Unele considerații**, în vol. **Istorie și societate**, II, coordonatori Stela Chepteia, Marusia Cîrstea, Horia Dumitrescu, București, Editura Mica Valahie, 2005, p. 175-193.

ajuns la concentrarea de forțe armate de-a lungul frontierelor, întrucât Polonia sprijinea Germania, iar Uniunea Sovietică – Cehoslovacia³⁵. În noiembrie 1938 s-a semnat un comunicat polono-sovietic de „reconciliere” ce reconfirma că raporturile dintre cele două state continuau să se desfășoare în baza tratatelor existente.

Începând cu toamna anului 1938, presiunile revizioniste asupra Poloniei s-au accentuat³⁶. La 24 octombrie 1938, primindu-l pe ambasadorul polonez la Berlin, Józef Lipski, ministrul de Externe al Germaniei, Joachim von Ribbentrop, nu a tănuț că Marele Reich își propunea alipirea Danzigului, dreptul de a construi o șosea și o cale ferată cu statut de extra-teritorialitate³⁷. Astfel, Danzigul a devenit cauza deteriorării raporturilor polono-germane. Presiunile asupra Danzigului și a Coridorului – fâșia de pământ polonez care separa Prusia Răsăriteană de Reich – s-au accentuat, iar Berlinul i-a cerut Poloniei să adere la Pactul Antikomintern și, la 21 martie 1939, cedarea Danzigului³⁸.

Polonia a respins pretențiile Germaniei³⁹. Diplomația poloneză s-a reorientat spre Marile Puteri Occidentale. Imediat după ocuparea Pragăi, premierul britanic Neville Chamberlain a întreprins intense demersuri⁴⁰ pentru acordarea de „garanții” victimelor posibile ale lui Hitler (Grecia, România, Polonia), iar în context a avansat planul unei reuniuni anglo-sovieto-polone, respins de Kremlin⁴¹. Concomitent, premierul britanic a avut în vedere și soluția – făcută publică la 31 martie 1939, înaintea vizitei colonelului Beck la Londra – ca Marea Britanie, în asociere cu Franța, să acorde Varșoviei „tot sprijinul posibil dacă Polonia ar fi deschis amenințată de o acțiune contra independenței sale și dacă guvernul polonez ar considera că ar fi în interesul său vital să reziste cu forța acestui asalt”⁴². La 4-6 aprilie 1939 s-a semnat Tratatul anglo-polonez, urmat de un document similar cu Franța.

Reacția Berlinului a fost promptă, mai ales că *Înaltul Comandament al Wehrmachtului (OKW)* deja elaborase planul de atac împotriva Poloniei (*Fall Weiss*), iar în ajun, deci la 3 aprilie 1939, Hitler stabilise *momentul acțiunii* – cel mai târziu 1 septembrie 1939⁴³. De asemenea, Hitler amenință oficial la 28

³⁵ Cf. Dov B. Lungu, **Romania and the Great Powers, 1933-1940**, Durham and London, Duke University Press, 1989, p. 115 și urm.

³⁶ Maurice Baumont, **La Faillite de la Paix, II, 1936-1939**, Paris, PUF, 1960, p. 834 și urm.; William L. Shirer, **Le Troisième Reich des origines à la chute**, Paris, Stock, 1967, p. 492 și urm.

³⁷ **Ibidem**, p. 492.

³⁸ Maurice Baumont, **Les origines de la Deuxième Guerre mondiale**, Paris, Payot, 1939, p. 296.

³⁹ Idem, **La Faillite de la Paix, II**, p. 836-837.

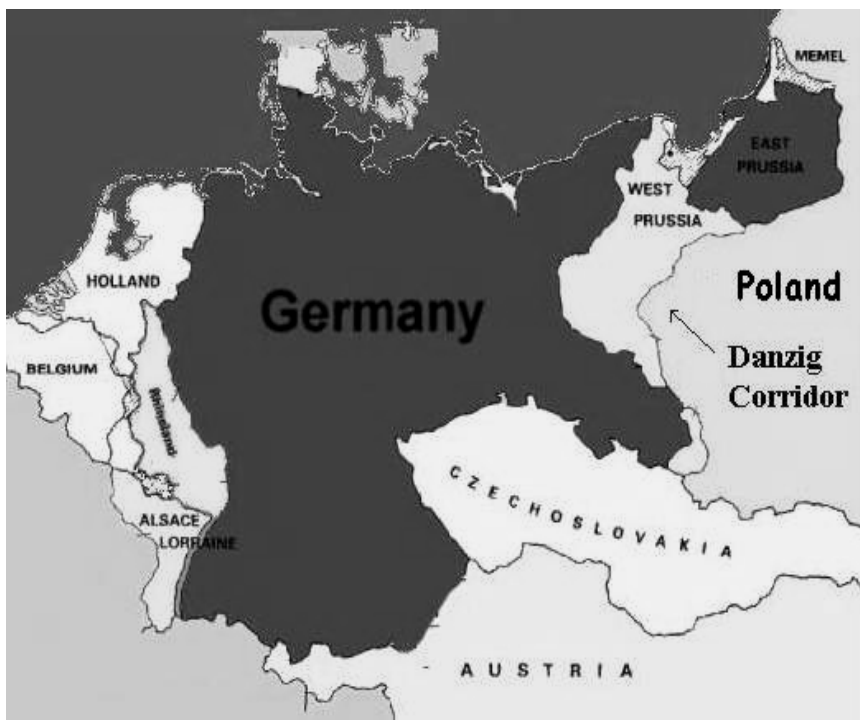
⁴⁰ **Ibidem**, p. 852 și urm.

⁴¹ Idem, **Les origines de la Deuxième Guerre mondiale**, p. 296.

⁴² **Ibidem**, p. 296-297.

⁴³ William L. Shirer, **Le Troisième Reich des origines à la chute**, p. 505-506.

aprilie 1939 că Germania denunța Tratatul germano-polon⁴⁴, iar la 22 mai 1939 s-a semnat la Berlin, de către Germania și Italia, *Pactul de Oțel*, care deschidea drumul războiului⁴⁵.

1 septembrie 1939 – Orașul Liber Danzig (1919-1939) și Coridorul, pentru care Adolf Hitler a declanșat Războiul Mondial din 1939-1945

Condițiile fuseseră pregătite pentru ca incidentele naziștilor la granița cu Polonia, unde locuiau minoritari germani, să se multiplice. La 5 mai 1939, Beck a făcut o declarație asupra situației internaționale și, regretând faptul că Germania denunțase Tratatul din 1934, a reiterat susținerea lui pentru autonomia Danzigului și pentru respectul integrității Poloniei și a Coridorului: „Nu avem nici un interes să-i jenăm pe cetățenii germani în comunicarea lor cu provincia lor din Est, dar nu avem nici motive să ne retragem suveranitatea pe propriul nostru teritoriu”⁴⁶.

⁴⁴ Jean-Baptiste Duroselle, *op.cit.*, I, p. 188-193.

⁴⁵ Vezi *supra* cap. **Italia**.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 190.

În august 1939, pregătirile germane pentru atacarea Poloniei s-au intensificat brusc, apropiindu-se și termenul final stabilit de Hitler pentru 1 septembrie 1939. La Danzig, autoritățile locale, dominate de naziști, se străduiau să distrugă statutul de oraș liber și să creeze o forță paramilitară, folosindu-i în acest scop pe germanii veniți din Prusia, înmulțind defilările, paradele și amenințările. Senatul din Danzig încerca să limiteze controlul polonezilor asupra vămirilor, iar Gauleiterul nazist Albert Forster a fost proclamat, pe 23 august, „șef de stat”⁴⁷. Tot la 23 august 1939 s-a semnat la Kremlin Tratatul de neagresiune sovieto-german cu faimosul protocol secret privind împărțirea de către Moscova și Berlin a sferelor lor de interese între Marea Baltică și Marea Neagră⁴⁸. Pactul Ribbentrop-Molotov a avut efect imediat: Hitler avea mâinile libere să declanșeze operațiunea *Fall Weiss*, drept care la 1 septembrie 1939, potrivit programării inițiale a Führerului, Wehrmachtul a atacat Polonia⁴⁹, invadată la 17 septembrie 1939 și de către Armata Roșie⁵⁰.

CEHOSLOVACIA (1919-1939) - Războiul mondial din 1914 -1918 a constituit dacă nu cauza, prilejul excelent absolut necesar pentru afirmarea și desăvârșirea luptei naționale a cehilor și slovacilor în vederea constituirii lor într-un singur stat. După moartea bătrânului împărat Franz Joseph, survenită la 21 noiembrie 1916, Austro-Ungaria a cunoscut o decădere economică, militară și politică, accentuată de pseudo-succesele și mai ales de eșecurile înregistrate de către Puterile Centrale pe toate fronturile. În aceste condiții, cehii și slovacii din Imperiul Dualist, susținuți și de cei din emigrație, au pășit decisiv pe drumul obținerii independenței și constituirii statului. Era rezultatul unor acțiuni politice, diplomatice și militare începute încă din 1914, desfășurate pe plan intern și extern⁵¹. Încă din decembrie 1914, Thomas Masaryk a părăsit Cehia și împreună cu patrioții cehi și slovaci din străinătate a coagulat ceea ce s-a numit „lupta peste hotare”, la care au mai aderat Edvard Beneš și M. Štěfaník⁵². Din luna mai a anului 1917, 222 de intelectuali cehi adresează un memoriu Parlamentului de la Viena referindu-se pentru prima dată la o „*națiune cehoslovacă*” pe care ei o concep în sânul unei „Europe democratice, alcătuită din statele libere și autonome [care este] o Europă a viitorului”⁵³. Astfel

⁴⁷ **Ibidem.**

⁴⁸ Vezi, mai jos, cap. **Târgurile otrăvite.**

⁴⁹ Vezi *supra* cap. **Germania.**

⁵⁰ Gh. Buzatu, **Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial**, I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 32-33.

⁵¹ O expunere completă a evenimentelor, încă nedepășită, datorăm unui martor ocular, devenit ulterior Președintele Republicii Cehoslovace – Edvard Beneš, **Der Aufstand der Nationen. Der Weltkrieg und die tschchoslowakische Revolution**, Berlin, Bruno Cassirer Verlag, 1928, 755 p.

⁵² **Ibidem**, p. 49 și urm.; Valentin Ciorbea, **op.cit.**, vol. 1, p. 289.

⁵³ Guy Hermet, **Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa**, Iași, Institutul European,

stimulați, parlamentarii revendică la rândul lor „transformarea monarhiei habsburgilor în stat federal alcătuit din state naționale libere și egale”⁵⁴.

În ianuarie 1918 survine *Declarația* în 14 puncte a Președintelui Woodrow Wilson și care, prevăzând (la punctul 10) că „*popoarele Austro-Ungariei, pe care noi dorim să le vedem pe o poziție sigură și stabilă între națiuni, ar trebui să beneficieze în primul rând de posibilitatea dezvoltării autonome*”, a provocat amplificarea luptei naționale pentru constituirea unor state independente, inclusiv în Cehia și Slovacia, unde lupta de eliberare s-a intensificat și diversificat. La 18 octombrie 1918, emigrația cehoslovacă din SUA a proclamat la Washington independența Cehoslovaciei⁵⁵. Următorul pas l-a constituit proclamarea la Praga, la 28 octombrie 1918, a independenței statului cehoslovac⁵⁶.

Statul cehoslovac, în suprafață de 140 000 km², cu 13,6 mil. locuitori, din care peste 9 milioane cehi și slovaci, 3 milioane germani, 750 000 unguri, 500 000 ucrainieni, 75 000 polonezi⁵⁷, se compunea din patru teritorii principale: la vest se găseau fostele provincii austriece Boemia, Moravia și părți din Silezia sudică; la est erau Slovacia și Rutenia, ambele foste teritorii ale Regatului maghiar, dar diferite în ce privește compoziția socială și etnică; în plus, în urma disputei acerbe cu Polonia, Cehoslovacia căpătase regiunea Teschenului⁵⁸.

Imediat, Consiliul Național Cehoslovac, organul suprem de conducere a mișcării de eliberare, s-a transformat în *Adunare Națională*. A fost numit un guvern, condus de liderul Partidului Național Democrat dr. Karel Kramář, iar Adunarea Națională a ales ca președinte al Republicii pe Tomáš Masaryk⁵⁹. „Slovac prin origine, ceh prin limbă – prin vastele studii și prin înalta sa cultură germană și engleză; influențat de ideile superioare ale concepțiunilor politice franceze; împins prin afinitate de rasă, către sufletul masei slave, el este un profund gânditor și cunoscător, ca nimeni altul, al problemelor slave și ruse – scriind asupra lor importante studii”⁶⁰.

2005, p. 219.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Edvard Beneš, *Der Aufstand der Nationen*, p. 555 și urm.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 606-611.

⁵⁷ Alexandru Vianu, Constantin Bușe, coordonatori, *op.cit.*, I, p. 60. Datele privind situația actuală – **Cehia**: suprafața 78 866 km² și 10,2 mil. locuitori și **Slovacia**: suprafața 49 036 km² și 5,4 mil. locuitori, șefii de stat și de guverne, în Marcel D. Popa, Horia C. Matei, *op.cit.*, p. 96-101, 473-475.

⁵⁸ R. J. Crampton, *op.cit.*, p. 77; V. Vaniček, *Istoria țărilor Coroanei cehe*, București, Editura Enciclopedică, 2007, p. 572.

⁵⁹ Edvard Beneš, *Der Aufstand der Nationen*, p. 612 și urm.

⁶⁰ D. Constantinescu, *Cehoslovacia – privire generală*, Iași, 1927, p. 75.

Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937)

Încă de la început, noul stat și autoritățile de la Praga s-au confruntat cu probleme grave care i-au pus în pericol existența. Germanii rămași între frontierele cehoslovace au încercat crearea a trei republici în Boemia, Moravia și Silezia cehoslovacă și au cerut la 29 octombrie alipirea la Austria. A fost nevoie de o intervenție în forță pentru a stopa ruptura. În martie 1919 a trebuit reprimată rebeliunea germanilor, pe timpul căreia 52 germani au fost uciși⁶¹. Slovacia s-a confruntat și ea cu două intervenții militare maghiare. În noiembrie 1918, trupe maghiare au pătruns în regiune încercând să blocheze intrarea unităților cehe. Politica Budapestei a fost descurajată de intervenția Aliatilor. În primăvara anului 1919, regimul bolșevic condus de Béla Kun și-a trimis trupele în Slovacia și Rutenia, contând și pe sprijinul minorității maghiare. La 16 iunie 1919 s-a proclamat Republica Sovietică Slovacă, dar a rezistat numai două săptămâni. Aliații din Occident au aprobat acțiunile administrative, politice și militare întreprinse de Cehoslovacia atât împotriva germanilor sudeți cât și împotriva bolșevicilor lui Béla Kun.

Pentru organizarea noului stat s-a adoptat în februarie 1920 o *Constituție* care prevedea⁶²: Cehoslovacia era proclamată republică democratică; introducerea sistemului parlamentar bicameral (deputații erau aleși pe o perioadă de 6 ani, iar membrii Senatului pe 8 ani); șeful statului avea să fie un președinte ales o dată la 7 ani de ambele camere ale parlamentului; ambele organisme urmau să fie alese pe bază de reprezentativitate proporțională, prin

⁶¹ Jean-Marie Le Breton, **Europa Centrală și Orientală, iulie 1917 și 1940**, București, Editura Cavallioti, 1996, p. 232.

⁶² R. J. Crampton, **op.cit.**, p. 80-81.

vot universal, direct, secret și obligatoriu; organizarea locală se baza pe un număr de 23 de *župy* (județe); se garanta acceptarea cu statut oficial a oricărei limbi vorbite de două treimi din populația dintr-o anumită zonă, situație în care patru limbi – cehoslovaca, germana, rutena (ucraineana) și maghiara – au fost recunoscute ca limbi de stat, dintre care prima cu statut special; consacrarea sistemului politic pluripartidist, iar grupurile etnice au primit dreptul de a se asocia.

Pentru alegerile din aprilie 1920 s-au înscris în campania electorală 23 de formații politice; iar după doi ani aveau să se confrunte 29 de partide.

După doctrină și program, spectrul politic era dintru început cel clasic⁶³, în sensul că:

- în zona „*Drepte*” se aflau: Partidul Național Democrat, condus de dr. Karel Kramář; Partidul Comercianților; Partidul Popular Ceh;
- în zona de „*Centru*” se situa Partidul Agrarian;
- în zona „*Stângii*” – Partidul Social Democrat și Partidul Comunist.

Caracteristica principală a sistemului politic al Cehoslovaciei între 1920 și 1938 a constituit-o – după cum a reținut un specialist – „extraordinara ei stabilitate, dar și fidelitatea ei, la fel de rară în Europa, la idealurile dreptului și democrației”⁶⁴. Dar cel mai important motiv pentru stabilitatea politică l-a constituit înființarea a două mecanisme neoficiale, semiconstituționale, care să ajute la rezolvarea dificultăților de natură politică: *Hrad* și *Pětka* (Hradul își luase numele de la palatul prezidențial, Hradčany, iar Pětka de la cifra cinci în limba cehă). Primul grup, *Hradul*, trimitea la rostul politic al reședinței Președintelui Republicii, iar al doilea grup (*Pětka*) definea întâlnirile conducătorilor celor cinci partide principale: agrarienii, național-democrații, social-democrații, național-socialiștii și popularii, care se reuneau periodic și cădeau de acord asupra problemelor politice, evitând crizele de guvern. Fondatorul grupului *Pětka* a fost Antonin Švehla, liderul agrarienilor, care a dominat împreună cu Beneš, procesul de definire a politicii externe cehoslovace până în 1938.

Guvernele care s-au perindat la conducerea țării au căutat, pe plan intern, să impună o serie de măsuri și reforme pentru a se asigura stabilitatea economică. Guvernul provizoriu, numit în noiembrie 1918 sub conducerea lui Kramář a aprobat, în aprilie 1919, *Legea funciară* care limita proprietățile arabile la maximum 150 hectare, iar ceea ce depășea urma să fie achiziționat și redistribuit muncitorilor agricoli fără pământ sau cu foarte puțin. Procesul de redistribuire a fost lent și, în 1938, încă nu se încheiase, dar, în ciuda acestor neajunsuri, legea a eliminat tensiunile la țară și a încurajat dezvoltarea unei

⁶³ Valentin Ciorbea, **op.cit.**, vol. 1, p. 294.

⁶⁴ Jean-Marie Le Breton, **op.cit.**, p. 233.

țăranimi mulțumite și stabile; Masaryk a denumit-o „cea mai mare lege a noii republici”⁶⁵.

Reformele au cuprins și sectorul industrial, astfel că economia Cehoslovaciei a cunoscut o amplă dezvoltare, îndeosebi extracția de minereu de fier, producția de oțel, industriile constructoare de mașini, de sticlă și porțelan, textile ș.a. Alte reforme importante au intervenit pe planul religios ori administrativ (teritoriul fiind împărțit în patru mari regiuni – Boemia, Moravia, Slovacia și Rutenia).

Marea criză economică din 1929-1933 a afectat economia Cehoslovaciei, cu atât mai mult cu cât efectele ei nu aveau să fie depășite în unele sectoare (producția industrială) până în anul 1936, în ciuda contramăsurilor luate⁶⁶.

Pe plan politic, perioada crizei economice și de după a fost dominată de o coaliție guvernamentală, condusă de František Udržal (1929-1932), succedat tot de agrarieni, Jan Malypetr (1932-1935) și Milan Hodža (1935-1938). În 1935, T. Masaryk a demisionat din postul de președinte al țării, numindu-l pe Edvard Beneš succesor⁶⁷.

În ceea ce privește *politica externă*, diplomația Pragăi și-a orientat eforturile pentru apărarea *statu-quo*-ului, eforturile majore tinzând la intangibilitatea Tratatelor de Pace de la Saint-Germain și Trianon, prin care, în 1919-1920, se consacrase pe plan internațional existența juridică a Cehoslovaciei⁶⁸.

Pentru a-și menține unitatea teritorială, Cehoslovacia s-a apropiat de statele antirevizioniste și a intensificat relațiile și legăturile diplomatice cu Franța, Marea Britanie și Societatea Națiunilor. De asemenea, încă din timpul dezbaterilor de la Conferința de Pace de la Paris, statele cu interese similare din spațiul estic european au format, în câteva situații, un front comun, fapt care le-a convins de necesitatea aprofundării legăturilor reciproce. Prin acțiuni comune, Cehoslovacia, România, Polonia și Iugoslavia au reușit să respingă o clauză a Tratatului de la Saint-Germain relativ la plata reparațiilor, iar în februarie 1920 Cehoslovacia, Iugoslavia și România au respins, printr-un memorandum comun, afirmațiile contelui Albert Apponyi la încredințarea textului Tratatului de Pace de la Trianon delegației Budapestei. Ceea ce însă a grăbit și determinat apropierea celor trei țări a fost problema revenirii habsburgilor, prin persoana lui Carol al IV-lea⁶⁹, pe tronul Ungariei, acțiune care ar fi avut valoarea unei restaurații, în măsură să afecteze, în egală măsură, atât Cehoslovacia – cea mai amenințată –, cât și Iugoslavia și România⁷⁰.

⁶⁵ R. J. Crampton, **op.cit.**, p. 83.

⁶⁶ Valentin Ciorbea, **op.cit.**, vol. 1, p. 298.

⁶⁷ R. J. Crampton, **op.cit.**, p. 92.

⁶⁸ Jean-Baptiste Duroselle, **op.cit.**, I, p. 19-21.

⁶⁹ Vezi subcapitolul **Ungaria**.

⁷⁰ Alexandru Oșca, **România în sistemul relațiilor internaționale contemporane**, I (1917-

Edvard Beneš
(1884-1948)

Emil Hácha (1872-1945),
Președintele Cehoslovaciei
(30.11.1938-15.03.1939)

În decembrie 1919, au început, la Praga și la Belgrad, convorbiri bilaterale pe tema unei convenții defensive. La 5 ianuarie 1920, Beneš i-a scris premierului român Alexandru Vaida-Voevod, propunându-i o colaborare în trei relativ la combaterea pericolului revizionist ungar, comun pentru toți. Astfel, prin tratatul de alianță defensivă cehoslovaco-iugoslav din 23 aprilie 1921 și tratatul româno-iugoslav din 7 iunie 1921 s-au pus bazele Micii Înțelegeri – organism pentru apărarea și promovarea intereselor celor trei țări în plan internațional⁷¹.

Alte tratate încheiate de Cehoslovacia au fost:

- la 16 octombrie 1925 – *Tratatul de asistență mutuală cehoslovaco-francez*;

- la 3-5 iulie 1933 – *Convențiile de la Londra pentru definirea agresorului*⁷²;

- la 16 mai 1935 – *Tratatul de asistență mutuală* cu URSS⁷³.

În 1935-1936 a intervenit pe plan european schimbarea raportului de

1939), București, Editura C.T.E.A., 2006, p. 114.

⁷¹ Eliza Campus, **Din politica externă a României, 1913-1947**, București, Editura Politică, 1980, p. 250-256; N. Dașcovici, **Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public**, Iași, Tip. Al. Țerek, 1936, p. 454-455.

⁷² *Ibidem*, p. 465-459.

⁷³ *Ibidem*, p. 474-475.

forțe, ca urmare a acțiunilor agresive ale Germaniei și Italiei⁷⁴. Potrivit istoricului Zorin Zamfir, la sfârșitul anului 1935 se modificase: „într-un mod radical, în folosul Reichului, raportul de forțe din Europa”⁷⁵. Destabilizarea raportului de forțe asigurat prin Sistemul Tratatelor de Pace de la Paris-Versailles a încurajat Ungaria și Bulgaria, iar statele membre ale Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice s-au considerat amenințate, mai cu seamă că Londra și Parisul preferau să promoveze față de statele agresoare așa-numita *politică de conciliere*⁷⁶.

Cursul tot mai presant al evoluțiilor europene prevestea apropierea catastrofalului deznodământ pentru Cehoslovacia din anii 1938-1939. În chip precis, deja la 5 noiembrie 1937, conform Protocolului Hossbach, Hitler decisese că „din 1938” problema Cehoslovaciei avea să fie **rezolvată** printr-un atac armat „executat cu viteza fulgerului”⁷⁷. La 21 aprilie 1938, la numai cinci săptămâni după ce a înghițit Austria, Hitler i-a ordonat lui Keitel, șeful Statului Major al Înaltului Comandament al Wehrmachtului (OKW), să pregătească un plan de invadare a Cehoslovaciei (denumirea cod – „Cazul Verde”) și a instruit minoritatea germană de acolo să stârnească criza⁷⁸. „Geografia și politica – relevă Constantin Vlad – au pus în mod automat Cehoslovacia pe agendă. Ca un aliat al Franței și singurul stat democratic la Est de Rin, ea constituia un permanent reproș adus lui Hitler, pătrunsă adânc în teritoriul german. În plus, nu era ușor de susținut. Italienii, dacă doreau, aveau acces spre Austria. Cehoslovacia era izolată pe toate laturile. Germania o separa de Franța; Polonia și România de Rusia Sovietică. Vecinii săi apropiați îi erau ostili: Ungaria, hotărât revizionistă; Polonia, deși aliată cu Franța, de asemenea revizionistă din cauza regiunii Teschen, pe care cehii au ocupat-o după primul război mondial și, în plus, cu o încredere oarbă în Pactul său de neagresiune cu Germania. Din toate aceste cauze nu exista o problemă de «ajutorare» a Cehoslovaciei. Perspectiva era un război la scară europeană sau nimic altceva”⁷⁹.

Pretextul ales de Führer pentru „soluționarea” grabnică a problemei Cehoslovaciei rezida în pretinsa asuprire la care ar fi fost supusă populația de etnie germană din regiunea sudetă (Sudetenland) din partea autorităților de la Praga. Încetarea acestei situații revenea în obligația celui de-al III-lea Reich,

⁷⁴ Maurice Baumont, **La Faillite de la Paix**, I, 1918-1935; II, 1936-1939, *passim*; Zorin Zamfir, **Istoria universală contemporană**, București, Editura Oscar Print, 2003, p. 142.

⁷⁵ **Ibidem**, p. 143.

⁷⁶ Maurice Baumont, **La Faillite de la Paix**, II, p. 766 și urm.

⁷⁷ Cf. William L. Shirer, **Le Troisième Reich des origines à la chute**, p. 386; Telford Taylor, **Munich. The Price of Peace**, New York, Vintage Books, 1980, p. 294-307.

⁷⁸ **Ibidem**; Paul Johnson, **O istorie a lumii moderne, 1920-2000**, București, Editura Humanitas, 2005, p. 347; Telford Taylor, **Munich. The Price of Peace**, p. 377-396.

⁷⁹ Constantin Vlad, **Diplomația secolului XX**, București, Fundația Europeană Titulescu, 2006, p. 122.

care își arogase răspunderea pentru soarta germanilor de pretutindeni, iar înainte de toate din cele vecine. Astfel, pe 12 septembrie 1938, Hitler, într-un discurs ținut la Nürnberg, a dat semnalul, declarând că Reichul „nu va admite ca trei milioane și jumătate de germani să poată fi în continuare oprimați”⁸⁰. Încurajat de această „undă verde”, Konrad Henlein, liderul germanilor din Cehoslovacia, ceru imediat anexarea regiunii sudete la Reich, în timp ce Cehoslovacia, care se simte amenințată direct de declarația Führerului, a apelat la ajutorul aliaților săi. Franța anunță prin intermediul președintelui Consiliului, Eduard Daladier, că era gata să-și susțină aliații prin forța armelor. Dar ministrul de Externe, Georges Bonnet, conștient de faptul că armata franceză era complet nepregătită, s-a străduit să se asigure că în cazul unui conflict va fi susținut de Marea Britanie și de URSS. Aceasta din urmă se declară gata să-și onoreze angajamentele. În aceste condiții, atitudinea britanicilor devenea hotărâtoare, dar premierul Neville Chamberlain se dovede în continuare un susținător hotărât al „tergiversării”. El era convins că revendicările sudeților erau legitime și că se putea ajunge la o înțelegere cu Hitler. La 15 septembrie 1938, Chamberlain se întâlnește cu Führerul la Berchtesgaden⁸¹. Hitler cere anexarea regiunii sudete, pretenție la care Chamberlain, în replică, a declarat: „În principiu, eu nu am nimic împotriva separării germanilor sudeți de restul Cehoslovaciei”⁸². În fapt, Londra acceptase, înaintea oricărui acord concret, principiul dezmembrării Cehoslovaciei.

Iar, la 29 septembrie 1938, Hitler, Mussolini, Daladier și Chamberlain se întâlnesc la München⁸³, fără să fi fost invitați și reprezentanții Cehoslovaciei⁸⁴. Cehoslovacia era condamnată la dezmembrare. Daladier și Chamberlain au sacrificat Cehoslovacia prietenă și aliată. Mai târziu, în cursul detenției sale în închisoarea de la Nürnberg, Hermann Goering avea să declare: „A fost atât de simplu! Nici Chamberlain, nici Daladier nu erau, în ultimă instanță, interesați să riște ceva pentru salvarea Cehoslovaciei. Soarta Cehoslovaciei a fost pecetluită în trei ore”⁸⁵.

Într-adevăr, la 30 septembrie 1938⁸⁶, ora 1,45, s-a semnat acordul prin care Cehoslovacia era amputată. În conformitate cu aceasta, între 1 și 10 octombrie trupele germane au ocupat regiunea sudetă.

Criza sudetă a destabilizat viața politică internă. La 5 octombrie 1938

⁸⁰ Serge Berstein, Pierre Milza, **Istoria Europei**, vol. 5, **Secolul XX (din 1919 până în zilele noastre)**, Iași, Institutul European, 1998, p. 134.

⁸¹ Martin Gilbert, Richard Gott, **Conciliatorii**, București, Editura Politică, 1966, p. 188-189.

⁸² Constantin Vlad, **op.cit.**, p. 126.

⁸³ Vezi Telford Taylor, **Munich. The Price of Peace**, p. 899 și urm.

⁸⁴ Jean-Baptiste Duroselle, **op.cit.**, I, p. 170-172.

⁸⁵ Zorin Zamfir, **op.cit.**, p. 156.

⁸⁶ Martin Gilbert, Richard Gott, **op.cit.**, p. 238.

președintele Edvard Beneš a demisionat, iar la 30 noiembrie i-a luat locul Emil Hácha, un bătrân jurist. În aceeași lună (2 noiembrie 1938), prin cel dintâi Dictat de la Viena, sudul Slovaciei și cel al Ruteniei fuseseră cedate Ungariei, iar Polonia primise Teschenul⁸⁷. În urma acelui Dictat de la Viena, guvernul de la Praga a fost obligat să cedeze 12 000 km² din teritoriul țării și o populație de un milion de locuitori, dintre care 300 000 unguri.

În context, tot la sfârșitul lui noiembrie 1938, s-a adoptat o nouă lege constituțională prin care „Slovacia a fost definită ca parte autonomă a republicii Cehoslovace, puterea fiind împărțită între Bratislava și Praga”⁸⁸. Între timp, contactele dintre liderii slovaci și Berlin s-au accentuat. Drept consecință, autoritățile de la Praga au decis să aplice o politică mai fermă față de Slovacia, astfel că, la 9 martie 1939, trupele cehe au intrat în Slovacia. Hitler a socotit că trebuia să se folosească de această situație de criză pentru a-și pune în aplicare planul de încorporare a teritoriilor cehe în Reich. Chemat la Berlin, la 13 martie, Monseniorul Józef Tiso (fost prim-ministru al Slovaciei) a primit ordin să declare independența Slovaciei, fiind avertizat că, dacă se opunea, provincia avea să fie alipită Ungariei. Tiso a acceptat să convoace imediat Dieta, care, a doua zi, a declarat la Bratislava Slovacia stat independent⁸⁹.

În aceeași perioadă, Hácha a fost chemat la Berlin și informat că provinciile cehe urmau să facă parte din Reich. La 15 martie, trupele germane au trecut frontiera stabilită la München, iar a doua zi, în Palatul Hradčany, Hitler a proclamat Protectoratul Reichului asupra Boemiei și Moraviei. În atare condiții, Președintele Statului Cehoslovac a declarat că, pentru a se asigura liniștea, pacea și ordinea și pentru a ajunge la o pacificare definitivă, el remitea destinul poporului și al Cehiei, cu deplină încredere, în mâinile Führerului celui de-al III-lea Reich⁹⁰.

Cehoslovacia încetase să mai existe, iar cursul evenimentelor europene înregistrase încă un pas hotărâtor în direcția izbucnirii celui de-al doilea război mondial.

UNGARIA (1919-1939) - Ungaria, cu un teritoriu de 93 030 km² și o populație de peste 10 mil. locuitori⁹¹, după terminarea primului război mondial a pus capăt dominației dinastiei Habsburgilor. În urma catastrofei din noiembrie 1918, Dubla Monarhie austro-ungară a încetat să mai existe. La 16 noiembrie 1918 s-a proclamat Republica, prin aceasta Ungaria dobândindu-și suveranitatea

⁸⁷ R. J. Crampton, **op.cit.**, p. 97.

⁸⁸ Valentin Ciorbea, **op.cit.**, vol. 1, p. 302.

⁸⁹ R. J. Crampton, **op.cit.**, p. 98.

⁹⁰ Zorin Zamfir, **op.cit.**, p. 157.

⁹¹ Datele privind suprafața, populația, șefii de stat și de guverne după 1848, în Marcel D. Popa, Horia C. Matei, **op.cit.**, p. 544-549; vezi, de asemenea, Alexandru Oșca, **op.cit.**, I, p. 67.

sub aspectul dreptului statal⁹². Sistemul Tratatelor de Pace de la Paris-Versailles din perioada 1919-1920 au consacrat sfârșitul Germaniei Imperiale și ale Imperiului Dualist Austro-Ungaria⁹³. Semnând Tratatul de la Trianon la 4 iunie 1920, din cadrul aceluiași Sistem, Ungaria devenea un stat de sine stătător. Granițele sale cu Cehoslovacia, Iugoslavia și România erau trasate în conformitate cu principiul naționalităților, Budapesta fiind silită să cedeze o serie de teritorii locuite de alte naționalități. Întrucât Ungaria era un mozaic de naționalități – în care națiunea maghiară nu avea cât de colo majoritatea – a fost natural și logic ca, prin clauzele teritoriale stipulate, Tratatul de la Trianon să schimbe radical fizionomia geografică a vechii Ungarii și, simultan, să desăvârșească opera de creare sau de întregire, pe baze naționale, a statelor succesorale⁹⁴. La Nord, Ungaria a retrocedat Slovacia și Rutenia subcarpatică, ce constituiau o parte a noii Cehoslovacii; la Sud, ea ceda regiunea Fiume, ca și Regatul Croației și Sloveniei; de asemenea, ceda regiunea Bacica, între Dunăre și Tisa și Banatul occidental; în fine, prin art. 45 din Tratatul de la Trianon se consfințea apartenența la statul român a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului, recunoscându-se astfel pe plan internațional faptul crucial din 1 Decembrie 1918 – cel mai de seamă dintre toate cele câte marcaseră istoria de două ori milenară a românilor, după expresia fericită a lui Nicolae Iorga⁹⁵ – Proclamația Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia privind Unirea Transilvania cu România⁹⁶.

Sfârșitul primului război mondial a dus la apariția unor condiții favorabile dezvoltării unor puternice mișcări sociale. Europa în ansamblu a ieșit din război ruinată și plină de datorii; mai mult, războiul a consolidat sentimentul de egalitate între oameni și a provocat o ură profundă împotriva forțelor conservatoare, dinastii, clase conducătoare, cadre superioare ale armatei, considerate responsabile de conflict. În Ungaria, unde foametea făcea ravagii, iar țăranii săraci au pus stăpânire pe pământuri după abdicarea împăratului Carol I, puterea a fost preluată de către un guvern liberal condus de un mare proprietar, Mihaly Karolyi⁹⁷, efectiv sprijinit de *Consiliul Național*, fondat la 25 octombrie 1918. Regimul instaurat în octombrie 1919 a durat până în martie 1919, fiind apreciat ca unul democratic, populația punându-și speranța că „se vor rezolva problemele esențiale, că guvernul avea să încheie curând o pace

⁹² András Gergely, **Istoria Ungariei**, București, Editura Kriterion, 2000, p. 96.

⁹³ Janos Szavai, **Ungaria**, București, Editura Corint, 2002, p. 38.

⁹⁴ George Sofronie, **Principiul naționalităților în Tratatul de Pace din 1919-1920**, București, Editura Albatros, 1999, p. 84.

⁹⁵ Gh. Buzatu și colaboratori, eds., **Discursuri și dezbateri parlamentare (1864-2004)**, București, Editura Mica Valahie, 2004, p. 232-233.

⁹⁶ Jean-Baptiste Duroselle, **op.cit.**, I, p. 22.

⁹⁷ Serge Bernstein, Pierre Milza, **op.cit.**, vol. 5, p. 22.

favorabilă, izbutind să restabilească integritatea țării”⁹⁸. Dar, nemulțumirile și manifestările au continuat: în Ungaria, în perioada 1918-1920, s-au desfășurat trei mișcări profunde de amploare națională: așa-numita *revoluție a crizantemelor*; *revoluția socialistă* și *contrarevoluția*⁹⁹.

Revoluția crizantemelor, în cursul căreia guvernul Karolyi a introdus o serie de reforme, precum: s-a acordat etniilor nemaghiare un statut de autodeterminare, în nădejdea că acestea, preferând independența, vor insista pentru includerea lor într-o federație ungară democratică; au fost recunoscute noile state – Austria, Polonia, Cehoslovacia și Ucraina; programarea unor alegeri pe baza votului universal și secret; aplicarea reformei agrare cu despăgubirea marilor proprietari. La 11 februarie 1919, *Consiliul Național* l-a desemnat pe Karolyi președinte al Republicii, iar conducerea noului guvern a preluat-o Dénes Berenkey. Dar, acțiunile cu caracter social și politic au continuat. Deosebit de activ s-au manifestat comuniștii, care s-au constituit la 24 noiembrie 1918 în Partidul Comunist din Ungaria, care se considera secția ungară a noului partid universal: Internaționala Comunistă (Komintern). Comuniștii, prin intermediul organului de presă intitulat „Vörös Ujság” („Ziarul Roșu”)¹⁰⁰, care a apărut la 7 decembrie 1918, promiteau orice și oricui rezolvarea unor probleme presante: locuri de muncă șomerilor; salarii mari acelor care munciau; pensii mai mari răniților și văduvelor de război; locuințe celor care nu le aveau; celor care se temeau de o invazie străină, protecție în fața Armatei Roșii care, după afirmațiile lor, înainta prin Galiția și Ucraina către Ungaria. În condițiile date, forța și influența comuniștilor a crescut rapid, mai ales în rândul sindicatelor și al organizațiilor politice din armată. În așa fel că, la 20 februarie 1919, din dispoziția autorităților, ca urmare a unor ciocniri de stradă dintre șomeri și poliție, au fost arestați 50 de comuniști, între cei încarcerați fiind și liderul PCU, Béla Kun. În acest context, de amplificare a nemulțumirilor și dezordinelor, șeful misiunii Antantei la Budapesta, locotenent-colonelul Vix, a înaintat, la 20 martie 1919, un ultimatum ce privea trasarea frontierelor țării prin cedarea de noi teritorii¹⁰¹. A urmat o nouă criză politică, astfel că la 21 martie 1919 guvernul Berenkey și-a prezentat demisia, oferind posibilitatea formării noului guvern unuia dintre partidele coaliției, anume social-democraților. Aceștia însă au acceptat să guverneze doar împreună cu comuniștii, deoarece mizau pe sprijin politic extern numai din partea Rusiei bolșevice. Cele două partide au căzut de acord (fuzionând chiar, la scurt timp), iar la 21 martie 1919 s-a proclamat Republica Ungară a Sfaturilor.

Începea ce-a de-a doua *revoluție, socialistă*, avându-l ca figură centrală

⁹⁸ Valentin Ciorbea, **op.cit.**, vol. 1, p. 277.

⁹⁹ R. J. Crampton, **op.cit.**, p. 99-106.

¹⁰⁰ András Gergely, **op.cit.**, p. 97-98.

¹⁰¹ Valentin Ciorbea, **op.cit.**, vol. 1, p. 278.

pe Béla Kun, și care a propovăduit o serie de obiective și reforme¹⁰²: distrugerea vechii ordini de stat; puterea politică a trecut în mâinile sfaturilor, iar conducerea centrală în ale *Consiliului Revoluționar de Guvernământ* (Președintele acestui Consiliu a fost ales Sándor Garbai, dar puterea efectivă o deținea comunistul Béla Kun, comisar al poporului pentru afacerile externe); biserica a fost separată de stat; băncile au fost trecute în proprietatea statului și depozitele confiscate; întreprinderile cu mai mult de 20 angajați au fost naționalizate; moșiile mai mari de 100 de iugăre (un iugăr = 0,576 ha) au fost trecute în proprietatea statului și gestionate prin gospodăriile de stat; Armata Roșie a luat locul jandarmeriei, iar detașamentele înarmate, numite „Băieții lui Lenin”, rechiziționau case, arestau „elementele potrivnice” și pe „capitaliști și aristocrați”.

Béla Cohen (alias Béla Kun)
(1886-1941)

Amiralul Miklós Horthy (1868-1957),
Guvernator al Ungariei (1920-1944)

În *politica externă*, domeniu în care obiectivul fundamental l-a constituit apropierea de Rusia, Béla Kun a încercat prin toate mijloacele aflate la dispoziție să liniștească susceptibilitățile Aliaților pentru a preîntâmpina o

¹⁰² Alexandru Ghișa, **Instaurarea comunismului în Ungaria și raporturile cu România**, în vol. **Omagiu istoricului Dan Berindei**, coordonator Horia Dumitrescu, Focșani, Editura D. M. Press, 2001, p. 224-226.

intervenție din partea lor. Dar, deși difuzase declarații atot liniștitoare, guvernul revoluționar de la Budapesta a lansat, începând cu 28 martie 1919, „un puternic atac împotriva Cehoslovaciei, cu scopul de a anexa partea Slovaciei, și aceasta în numele revoluției proletare mondiale”¹⁰³. Momentele și pericolele extinderii comunismului în Europa, și nu numai, prin război și export de revoluție, prin teroare și propagandă deșănțată, prin fonduri secrete etc., erau cruciale¹⁰⁴.

Posibilitatea extinderii bolșevismului în Europa Est-Centrală i-a alertat pe Aliați care l-au trimis la Budapesta pe generalul J. C. Smuts. Acesta a încercat să-l convingă pe Béla Kun să respecte deciziile *Consiliului Suprem Interaliat*. Începând cu 4-5 aprilie 1919, generalul Smuts a propus, din partea Alianților, o nouă linie a armistițiului între maghiari și români. Negocierile au eșuat. Mai mult, la vest de Apuseni, autoritățile maghiare au început să aplice față de populația românească și fruntașii săi atrocități și asasinate. Guvernul de la București a decis la 10 aprilie 1919 ca armata românească să înainteze în vestul Transilvaniei; trupele bolșevice au contraatacat la 16 aprilie în zona Munților Apuseni. Atacul a fost respins, iar la 1 mai 1919 armata română s-a oprit pe granița prevăzută cu Antanta în 1916¹⁰⁵. Dar, la 20 iulie guvernul de la Budapesta a atacat din nou. De această dată, riposta României a fost energică, încheindu-se cu ocuparea de către trupele noastre a Budapestei, la 4 august 1919¹⁰⁶, iar guvernul comunist a fost înlăturat. Béla Kun a fugit la Viena și, apoi, la Moscova, unde a rămas pentru a activa în cadrele Kominternului până când Stalin l-a expedit într-un gulag, unde a murit în 1941¹⁰⁷. Este demn de remarcat că, în cursul operațiunii trupelor române împotriva Ungariei comuniste, un rol marcant a revenit, în calitatea-i de șef al Secției a III-a operații din cadrul Marelui Stat Major de la București, locotenent-colonelului în exercițiu Ion Antonescu¹⁰⁸, viitorul Mareșal și Conducător al Statului.

Ocupația militară română s-a prelungit până când s-au constituit nucleele armatei și jandarmeriei ungare și s-au creat condițiile necesare pentru stabilitate politică. Atunci când dezintegrarea vechii Ungarii devenise un fapt împlinit, trupele române au început la 11 noiembrie 1919 retragerea în etape, operațiunea

¹⁰³ Apud Valentin Ciorbea, *op.cit.*, vol. 1, p. 281.

¹⁰⁴ Vezi Valerio Riva, **Oro da Mosca. I finanziamenti sovietici al PCI della Rivoluzione d'ottobre al crollo dell'URSS**, Milano, Oscar Mondadori, 2002; Gh. Buzatu, **Românii în arhivele Kremlinului**, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

¹⁰⁵ Academia Română, **Istoria Românilor**, VIII, **România Întregită**, coordonator Ioan Scurtu, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 16.

¹⁰⁶ Dinu C. Giurescu, coordonator, **Istoria României în date**, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 358.

¹⁰⁷ R. J. Crampton, *op.cit.*, p. 103.

¹⁰⁸ Cf. Gh. Buzatu, ed., **Mareșalul Antonescu la judecata istoriei**, București, Editura Mica Valahie, 2002, p. 43-44.

încheindu-se la 20 martie 1920¹⁰⁹.

În aceste condiții – interne și internaționale – începea cea de-a treia etapă majoră în istoria interbelică a Ungariei – aceea a *contrarevoluției*.

După evenimentele din 1918-1920, care au dus atât la distrugerea centrului liberal cât și a stângii socialiste, în Ungaria, pe planul politic, nu mai activa decât *Dreapta*, reprezentată fie vechea forță a magnaților conservatori, fie cea nouă, apărută rapid ca reacție la bolșevism. *Dreapta* se mobilizase în 1919, având cartierul general în orașul Szeged. Aici, sub protecția franceză, o forță contrarevoluționară, *Armata Națională*, se adunase sub conducerea lui Miklós Horthy, fost comandor în Marina habsburgică și aghiotant al Împăratului. Horthy reprezenta vechea castă militară și el avea să stăpânească Ungaria din noiembrie 1919 până în martie 1944.

Armata Națională a pătruns în Budapesta în 1919, după evacuarea trupelor românești, iar orașul, la fel ca întreaga țară, a fost supus „terorii albe” aplicate de „detașamentele de ordine” ale căror victime principale erau partizanii regimului Kun, evreii și toți cei bănuți de apartenență comunistă și reprezentând, așadar, un pericol pentru noul regim¹¹⁰. La 25 ianuarie 1920 au avut loc alegeri generale pe baza votului secret. Întrucât Aliații s-au opus revenirii Habsburgilor, Parlamentul l-a desemnat ca regent pe Miklos Horthy, Ungaria proclamându-se, la 23 martie 1920, monarhie. Totuși, fostul împărat Carol¹¹¹, refugiat în Elveția, nu a renunțat la tron și a făcut, în 1921, două tentative de reinstaurare¹¹². La 27 martie 1921, Carol a sosit la Szombathely, dar el nu a fost susținut de regentul Horthy și a trebuit să se reîntoarcă în Elveția. Cehoslovacia, Iugoslavia și România au amenințat imediat Ungaria cu o acțiune militară. La 20 octombrie 1921, Carol, împreună cu soția sa, a sosit cu avionul la Sopron, cu intenția de a merge la Budapesta. De această dată, el venea ca adversar al regimului Horthy. Acesta, nu fără ezitare, a îndreptat trupele împotriva fostului împărat și l-a luat prizonier, care apoi a fost imbarcat și expedit spre Madera unde va muri cinci luni mai târziu¹¹³.

Un rol important în impunerea lui Horthy ca șef al statului l-au jucat organizațiile de dreapta, precum „Asociația Maghiară pentru Apărarea Națională”, avându-l ca lider pe Gyula Gömbös; „Societatea Secretă Wolff”; „Uniunea Etelkös” și „Casa Albă”, în majoritate constituite din foști ofițeri și

¹⁰⁹ Dinu C. Giurescu, coordonator, *Istoria României în date*, p. 363.

¹¹⁰ R. J. Crampton, *op.cit.*, p. 105.

¹¹¹ Este vorba de Carol (1882-1922), fostul împărat al Austriei (1916-1918), sub numele de Carol I (Karl Franz Josef von Habsburg-Lothringen), iar, sub numele de Carol al IV-lea (Károly Ferenc József), fostul rege al Ungariei (1916-1918).

¹¹² Jean-Baptiste Duroselle, *op.cit.*, I, p. 24.

¹¹³ *Ibidem*.

nobili¹¹⁴.

În perioada 1920-1941 Ungaria a fost guvernată de forțele politice de dreapta și extremă dreapta. La alegerile din ianuarie 1920 cele mai multe mandate le-a obținut Partidul Marilor Proprietari. Conducerea guvernului a fost încredințată contelui István Bethlen¹¹⁵, liderul Partidului Creștin Național, care s-a menținut în funcție până la 19 august 1931. Pentru o mai eficientă conlucrare, Partidul Marilor Proprietari și cel Creștin Național au sfârșit prin a fuziona, creându-se Partidul Unit sau Partidul de Guvernământ.

Guvernul Bethlen a instaurat așa-numitul „regim de consolidare”, bazat pe ideologia creștin-națională și pe sprijinul marilor proprietari de pământ. Totodată, Bethlen a încheiat o convenție și cu social-democrații, eliberându-i din lagărele de internare pe militanții Partidului Muncitoresc; în urma amnistiei acordate, Partidul Social-Democrat a putut activa în condiții de legalitate, reușind chiar să obțină locuri în parlament; în schimb, a renunțat la propaganda republicană și la activitatea organizatorică de până atunci, care îi viza pe muncitorii agricoli, pe ferovieri și pe angajații publici¹¹⁶.

În timpul guvernării sale, Bethlen a impus o serie de reforme, legi și măsuri, între care: reformarea sistemului electoral astfel încât să-și asigure un parlament pe care să-l controleze ușor; legea privind sistemul electoral (februarie 1922), prin care se reinstaura votul deschis în toate circumscripțiile neurbane; impunerea (1920) a unei legi agrare prin care s-a distribuit aproximativ un milion de iugăre de pământ, reforma neschimbând substanțial structura proprietății funciare, dar sutele de mii de loturi intravilane, distribuite au ameliorat situația locuitorilor de la sate; stoparea inflației (1926) printr-un împrumut extern și lansarea noii monede naționale (pengő); acord cu Biserica Catolică, care urma să păstreze o autoritate considerabilă în domeniul educării copiilor catolici și să aibă practic drept de veto asupra numirii ministrului educației¹¹⁷.

Marea criză economică din 1929-1933 a afectat decisiv tot sistemul lui Bethlen și n-a ocolit, prin consecințele sale majore, nici viața politică. Din partidul de guvernământ s-a desprins un grup care a reconstituit Partidul Micilor Proprietari. Bethlen a fost nevoit să demisioneze. Conducerea guvernului a revenit lui Gyula Károly care s-a menținut până în octombrie 1932, când postul de prim-ministru este ocupat de Gyula Gömbös (octombrie 1932-octombrie 1936). Acesta se declarase „național-socialist” încă din 1919 și le dăduse o mână de ajutor naziștilor în puciul de la München din 1923, după care însă a

¹¹⁴ Valentin Ciorbea, **op.cit.**, vol. 1, p. 282.

¹¹⁵ Janos Szavai, **op.cit.**, p. 39.

¹¹⁶ András Gergely, **op.cit.**, p. 103.

¹¹⁷ R. J. Crampton, **op.cit.**, p. 107-110.

devenit mai degrabă un admirator al lui Mussolini decât al lui Hitler¹¹⁸. Pentru a-și întări autoritatea, Gyula Gömbös a preluat conducerea Partidului de Guvernământ, al cărui nume a fost schimbat în Partidul Unității Naționale. După moartea lui Gyula Gömbös, în octombrie 1936 în Germania, succesorii lui au fost pe rând: contele Káláman Darányi (octombrie 1936-mai 1938); contele Béla Imrédy (mai 1938-februarie 1939); contele Pál Teleki (februarie 1939-aprilie 1941) și László Bárdassy (aprilie 1941 – martie 1942)¹¹⁹.

În această perioadă, o caracteristică a evoluției vieții politice interne a Ungariei a constituit-o ascensiunea forțelor „Noii Drepte”. La 16 octombrie 1936, grupările reprezentând această orientare, s-au unit, sub conducerea lui Szálasi Ferenc, formând Partidul Național Socialist Ungar. Szálasi susținea ideea hungarismului și a „Marii Patrii Carpato-Danubiene”. Principala emanație a „Noii Drepte” a fost organizația „Crucilor cu Săgeți”, ale căror efective au ajuns la 200 000 de membri în 1939¹²⁰.

În politica externă, Horthy și aderenții săi politici au trecut treptat de la o contestare discretă a Sistemului Tratatelor de Pace de la Paris-Versailles la una vehementă, solicitând, în deceniul al treilea, o nouă reasezare geopolitică a epocii postbelice. Ungaria lui Horthy a devenit, alături de Germania, Italia și URSS, port-drapel al revizionismului și a inițiat, pentru demolarea Trianonului, diferite acțiuni și proiecte, precum încercarea de a crea, cu sprijinul Franței, o *Confederație Economică Danubiană* sau „o unire politică, economică, vamală, personală sau dinastică româno-maghiară”¹²¹.

După instalarea la putere a nazismului în Germania în 1933, cercurile conducătoare de la Budapesta și-au legat visul restaurării Ungariei Mari de politica Berlinului. Într-un asemenea cadru, desigur, la 24 februarie 1939, Ungaria a aderat la „Pactul Anti-Komintern”, iar la 11 aprilie 1939 a părăsit Liga Națiunilor.

Declanșarea războiului mondial, la 1 septembrie 1939, a impus Ungariei să opteze pentru „nonbelligerentă”. La 30 august 1940, prin al doilea Dictat de la Viena¹²², Ungaria, sprijinită efectiv de Germania și Italia, a ocupat nord-vestul Transilvaniei în suprafață de 43.492 km², cu aproximativ 2,6 mil. locuitori, în marea lor majoritate români¹²³. După semnarea dictatului, „arbitrii”, miniștrii de Externe german și italian, Joachim von Ribbentrop și, respectiv, Galeazzo

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 111.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 113.

¹²⁰ Valentin Ciorbea, *op.cit.*, vol. 1, p. 288.

¹²¹ Lucian Leuștean, *România și Ungaria în cadrul noii Europe (1920-1923)*, Iași, Editura Polirom, 2003, p. 68.

¹²² Primul Dictat de la Viena, convenit la 2 noiembrie 1938, deci la scurt timp după München, se consumase prin ocuparea unei părți din Slovacia (Ucraina Subcarpatică).

¹²³ Academia Română, *Istoria Românilor*, VIII, p. 579.

Ciano, au dat o declarație prin care garantau „integritatea și inviolabilitatea” teritoriului ce mai aparținea statului român, care, în numai două luni din dramatica vară a anului 1940, involuase fulgerător, sub presiunea tuturor imperialismelor vecine, de la România Mare la România Mică¹²⁴.

30 august 1940 – Teritoriul răpit României prin Dictatul de la Viena

În schimb, colaborarea cu Germania, Italia și chiar URSS i-a adus Ungariei 52,9% din teritoriile pierdute la Trianon la 28 iunie 1920. Peste mai puțin de un an, la 27 iunie 1941, Ungaria intră în război, alături de *Axă*, împotriva URSS și, mai apoi, a tuturor aliaților săi, în frunte cu Marea Britanie și Statele Unite ale Americii.

EUROPA EST-CENTRALĂ ȘI ROMÂNIA SUB BLESTEMUL REALITĂȚILOR GEOPOLITICE - În anul fatal 1939, care și-a pus stigmatul asupra evoluției Europei pe multe decenii, netăgăduit că situația cea mai gravă a cuprins Europa de Est, iar în context și România. Se poate vorbi, fără reticențe, de

¹²⁴ Vezi Andreas Hillgruber, **Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1944)**, traducere, București, Editura Humanitas, 1944, p. 125-140; Eliza Campus, **op.cit.**, p. 548-553; Dov B. Lungu, **Romania and the Great Powers, 1933-1940**, p. 233-234; Gh. Buzatu, **România și Marile Puteri (1939-1947)**, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 231-232.

intervenția decisivă a unui factor bănuît, dar prea puțin credibil, în fapt de acțiunea unui veritabil blestem – acela al poziției geopolitice¹²⁵. Descoperiri recente au atestat odată mai mult – dacă mai era nevoie? – valabilitatea unui adagiu al lui Emil Cioran în sensul că traseul românilor în istorie a semnificat, în primul rând, geografie. Mihai Eminescu, Nicolae Iorga și Pamfil Șeicaru, cei trei titani ai presei noastre politice¹²⁶, nu au neglijat – din unghiuri și în perioade diferite – **rolul și locul factorului rusesc** asupra orientării de ansamblu a României în relațiile internaționale. Fără nici o exagerare, dar aserțiunile lor în această privință au constituit și au rămas contribuții de referință ale unui neprețuit tezaur¹²⁷, concretizat în învățături și maxime de valoare nepieritoare, la care revenim adeseori, mai puțin pentru a ne delecta, însă, mai cu seamă, pentru a afla sugestii, lumini și rațiuni în cazuri cât se poate de concrete.

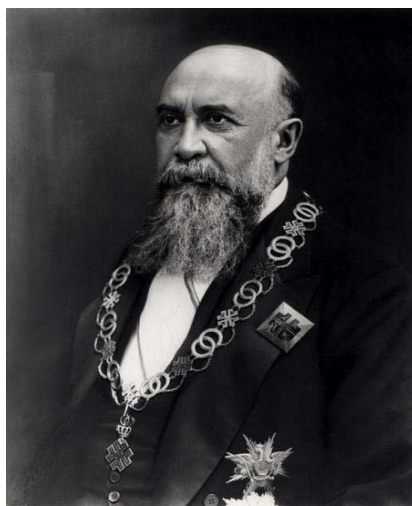
¹²⁵ Cf. Ernest Weibel, **Histoire et géopolitique des Balkans de 1800 à nos jours**, Paris, 2002, *passim*.

¹²⁶ Aceasta în ciuda susținerilor contrare ale unor „specialiști” improvizați sau interesați – Moses Rozen în cazul lui Eminescu, I. Ludo în acela al lui N. Iorga sau Mihail Sebastian în privința lui Pamfil Șeicaru. Reținem, în context, că I. Ludo, situându-se în 1944 printre declanșatorii holocaustului cultural în România ocupate de către trupele staliniste (vezi M. Ungheanu, **Holocaustul culturii române. Ipoteze de sociologie literară (1944-1989)**, București, Editura DBH, 1999, p. 39 și urm.; Ilie Bădescu, Mihai Ungheanu, coordonatori, **Enciclopedia valorilor reprimare. Războiul împotriva culturii române (1944-1989)**, I-II, București, Editura Pro-Humanitas, 2000, *passim*), susținea asemenea monstruoșitate de genul că iluștrul nostru istoric, unul dintre cei mai mari ai lumii, în noiembrie 1940 „n-a fost ucis. S-a sinucis... Vinovat numai el e... Numai el și ai lui...” (cf. Valeriu Răpeanu, **Nicolae Iorga 1940-1947**, II, București, Editura 1000+1 Gramar, 2002, p. 151). Aproximativ în același timp, Mihail Sebastian reținea în **Jurnalul** său (la 5 iunie 1944), după o convorbire cu Pamfil Șeicaru: „Tipul e dezgustător, porcîn. Mi-e silă și scârbă că am stat de vorbă cu el” (cf. Mihail Sebastian, **Jurnal. 1935-1944**, București, Editura Humanitas, 1996, p. 547). Netăgăduit, comentariile sunt de prisos... Informații și comentarii recente despre strălucitul jurnalist și istoric care a fost Pamfil Șeicaru, vezi în **Caielele** Institutului Național pentru Memoria Exilului Românesc, București, an. III, nr. 7/decembrie 2006, p. 47-63.

¹²⁷ Vezi Gh. Buzatu, Ștefan Lemny, I. Saizu, eds., **Eminescu – Sens, timp și devenire istorică**, I-II, Iași, Editura Universității, 1988-1989; Pamfil Șeicaru, **Politica aistorică a României**, București, Editura Elion, 2002.

M. Eminescu (1850-1889)

N. Iorga (1871-1940)

Pentru istoricul total, care a fost N. Iorga, realitatea factorului geopolitic, cu precădere a celui rusesc și, apoi, sovietic¹²⁸ ori investigarea și interpretarea lui în strălucitele-i sinteze nu mai reprezintă, de mult, o noutate. Mai ales că savantul a cercetat, în chip special, în anii „cooperării” politico-militare din vremea celui dintâi război mondial¹²⁹, evoluția raporturilor ruso-române până la și în 1877-1878¹³⁰, iar, ca strălucit cronicar de presă, îndeosebi în paginile „Neamului Românesc” (1906-1940), a reținut și comentat cu promptitudine dosarul relațiilor între București și Sankt Petersburg ori Moscova. Este motivul pentru care, mai jos, vom insista numai asupra a două momente, reținând opiniile exprimate în 1921 sau în 1936, la solicitarea expresă a lui I. Joldea Rădulescu, un ziarist al epocii interbelice, prea puțin cunoscut astăzi.

Vom reține, pentru început că, aflat în Italia, la 2 februarie 1921 N. Iorga a acordat corespondentului ziarului „Epoca” din Roma interviul intitulat **România, Sovietele și Balcanii**¹³¹, pe care atașatul militar român l-a transmis

¹²⁸ Pe această temă, vezi, recent, volumul **Românii între ruși și sovietici**, număr special editat de Centrul de Istorie și Civilizație Europeană al Filialei Iași a Academiei Române sub egida Laboratorului de Studii Ruse și Sovietice din cadrul Institutului de Istorie „N. Iorga” din București („Europa XXI”, Iași, nos. XIII-XIV/2004-2005).

¹²⁹ De remarcat că, în aceeași perioadă, N. Iorga s-a aplecat și asupra raporturilor anglo-române sau franco-române.

¹³⁰ Cf. Nicolae Iorga, **Istoria relațiilor române**, antologie întocmită de Florin Rotaru, traducere Anca Verjinschi, București, Editura Semne, 1995, cuprinzând, pentru prima dată în românește, textul integral al micromonografiei **Histoire des relations russo-roumaines** (Jassy, Editions du Journal „Neamul Românesc”, 1917), p. 157-291.

¹³¹ Cf. V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, I. Burlacu, **Documente despre N. Iorga în arhivele**

de îndată, în traducere, ministrului de Război din București:

*„Se găsește la Roma Nicolae Iorga, o personalitate distinsă din România, nu numai ca politician, ca șef al Partidului Naționalist Democrat și ca suflet al Federațiunii partidelor din opozițiune, dar încă ca om de cultură, ca profesor de istorie la Universitatea din București, autorul mai multe opere, printre care numărăm **Istoria Românilor, Relațiunile Veneziei cu Orientul și Cruciadele***

Am avut astăzi de dimineață o convorbire cu eminentul om (care este și un vechi amic al Italiei) pe care o reproducem mai jos:

Zvonuri alarmante

L-am întrebat ce este adevărat din alarmările care prezintă România că ar fi amenințată de o invazie bolșevică.

- Nu trebuie niciodată privite ca sigure știrile telegramelor asupra României care vin din sursă germană sau maghiară. Noi nu ne-am amestecat niciodată în chestiunile interne ale Rusiei. Dacă rușii cred că regimul actual ar fi favorabil intereselor și dezvoltării lor, aceasta este o chestiune care nu ne privește pe noi.

La noi există un grup oarecare de lucrători care aderă la Internaționala a III-a și aceasta este o consecință a întinsei propagande bolșeviste făcută de nemți pe timpul ocupației, precum și din cauza situației economice înrăutățită în timpul și după război. Cea mai mare parte din lucrătorii noștri, însă, nu vizează dictatura proletariatului. Țăranii, care formează 9/10 din populația noastră, nu urmează teoriile lui Lenin.

Țăranii noștri vin să beneficieze acuma de legea de expropriere care a fost votată la Iași de toate partidele și de legea de împărțire a pământului asupra căreia există un acord.

Federațiunea Democratică, a cărei șefie o reprezintă (format din Partidul Naționalist Democrat și de Partidul Țărănist, la care s-au asociat naționaliștii și democrații din Transilvania, Bucovina și Basarabia), admite numai 100 ha pentru fiecare proprietar (nu pentru fiecare proprietate) și cu un preț ușor de plătit.

Guvernul Generalului Averescu care conține elemente democratice, în același timp cu reprezentanții vechii oligarhii, au întârziat această lege a împărțirii, care trebuie însă a fi prezentată acum.

Noi nu avem un adevărat bolșevism în țară și nici nu dorim un război contra altora. Pe noi ne dor suferințele rușilor și primim pe refugiați, dar nimic

altceva.

- Dar măsurile militare de care se vorbește atât?

- Se vorbește de o întărire a armatei, care nu are însă nici un caracter ofensiv. Când am plecat din București, ministrul de Război se întorsese dintr-o inspecție în Basarabia și din acel moment nu se mai făcu nimic. Restul este ușor de dedus.

Am luat oarecare precauțiuni necesare, dar, în realitate, nu pot spune că există un pericol. Față de atitudinea guvernului din Moscova se necesită atitudini de pază.

De la Rusia nu avem nimic de cerut și nici de restituit. Printre bolșevici sunt unii care au vorbit de plebiscit în noile teritorii ale României, însă fără a admite existența armatei române ci existența unei armate bolșevice de ocupațiune.

Se înțelege că ar fi fost stupid de a se admite acest plebiscit. Rezultatele celor două alegeri aplicând sistemul sufragiului universal a arătat [dat] majoritatea reprezentanților naționali și democrați și acesta este un dublu plebiscit.

Mica Înțelegere

- Ce gândiți asupra Micii Înțelegeri?

- Admit Mica Înțelegere între statele care au interese comune. Nu se poate pretinde, de exemplu, că Polonia ar avea același punct de vedere cu Iugoslavia. Toate aceste state doresc a nu se mai reîntoarce sub tirania aquilei austriece sau aceea a aquilei ruse. Dar la baza Micii Înțelegeri ar trebui să fie, după părerea mea, nu o bucată de hârtie mai mult, ci un acord solid pentru o refacere financiară și militară mai eficace.

Ideea Micii Înțelegeri a venit de la domnul Beneș și a fost apoi interpretată de domnule Take Ionescu, dar mai este o altă interpretare: este vocea națiunilor și cum națiunile nu se ridică și nu se coboară de la putere cu miniștrii, ci rămân întotdeauna aceleași, vocea lor este acum [cea] care trebuie să fie ascultată.

- Dv. nu credeți că Mica Înțelegere ar fi ceva contra Italiei?

- Nu, după ideea lui Beneș, Mica Înțelegere ar un caracter pur defensiv contra Austriei Habsburgilor, care ar voi să revină și pentru iugoslavi nu este decât un mijloc de apărare contra unei revendicări ungurești. În orice caz, alte pretenții sârbe nu ar găsi sprijin și în special dacă ar fi dirijate contra Italiei.

Cehii sunt oameni așa-ziși de sacru egoism („sacro egoismo”).

România nu a intrat în mod oficial în Mica Înțelegere. Pentru moment, se vorbește numai de o dorință a domnului Take Ionescu de a lega numele său de o operă diplomatică de proporții mari. Generația sa a fost întotdeauna pentru

lucrurile mari; generația noastră este pentru socoteli mai mici [...]”

O dată cu trecerea timpului, pe măsura evoluției evenimentelor către războiul mondial din 1939-1945 și către catastrofa României din 1940 și 1944, nici nu mai știm cui – celor nominalizați deja sau generației de aur a anilor ’20-’40 (Octavian Goga, Gh. I. Brătianu, I. Petrovici, Simion Mehedinți, C. Rădulescu-Motru, Radu R. Rosetti, P. P. Panaitescu, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Sabin Manuilă, Constantin C. Giurescu, Emil Cioran, Petre Țuțea ș.a.) – să-i atribuim paternitatea unei butade celebre, pe cât de „brutală”, pe atât de reală, și anume că, de 300 de ani încoace, practic din 1711, când Petru cel Mare a atins Prutul, blestemul poziției noastre geopolitice a rezultat din faptul că, în orice moment al evoluției lor, **românii s-au aflat prea aproape de Rusia și prea departe de Dumnezeu!** Și, într-adevăr, mai cu seamă de la 1812 înainte, oricând vecinătatea Rusiei a reprezentat pentru politica generală a Iașilor și Bucureștilor, mai apoi a României, o premisă, o condiție și o rezultată, de prea puține ori un beneficiu și – vai! – cel mai adesea un dezavantaj, ca să nu spunem o obsesie și un pericol de prim rang, precum în mod cu totul deosebit în decursul existenței României Mari (1918-1940), căreia i-a pus capăt prin faimoasele și brutalele note ultimative din 26-27 iunie 1940, după cum și între 1944 și 1989, atunci când Kremlinul s-a pretins deopotrivă „prieten” și tutore ideologic (practic stăpân absolut – până prin ’60) al Bucureștilor. Despre toate acestea ne vorbește, pilduitor, un document inedit¹³², recent descoperit în arhivele „procesului” intentat în 1946 foștilor membri ai cabinetului Ion Antonescu¹³³, mai precis o lungă scrisoare (54 pagini dactilografiate), trimisă la 27 octombrie 1943 pe adresa lui Pamfil Șeicaru de către un confrate, în mod concret un ziarist pe care l-am numit deja – I. Joldea Rădulescu¹³⁴.

¹³² Valorificat parțial de noi – cf. Gh. Buzatu, **Tradiție, încredere, construcție: „Românii s-au aflat prea aproape de Rusia și prea departe de Dumnezeu!”**, în vol. **România – NATO, II, Negocierea și ratificarea Protocolului de aderare**, coordonator Ilie Manole, Ploiești, Editura Printeuro, 2005, p. 157-168; vezi și *Historia*, București, nr. 39/2005.

¹³³ Arhiva Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității, București, fond 40 010, dosar 13, filele 109-154 (Scrisoarea lui I. Joldea Rădulescu către Pamfil Șeicaru, din 23 octombrie 1943, trimisă în copie și lui N. Mareș, fost ministru în cabinetul Antonescu). Vezi răspunsul și comentariile lui N. Mareș (din 5 noiembrie 1943) la gestul lui I. Joldea Rădulescu, din 5 noiembrie 1943 (idem, vol. 13, filele 18-20). I. Joldea Rădulescu a beneficiat în anii războiului de relația cu Mihai Antonescu. Anterior războiului, el se manifestase ca un adept al lui M. Manoilescu, publicând între altele: **Țărănimea în statul național-corporatist (Statul breslelor)** (București, Tip. Universul, 1934, 22 p.). În ceea ce-l privește pe N. Mareș, acesta s-a dovedit, ulterior, deficitar la capitolul moral, din vremea ce în 1946 avea să prezinte corespondența cu I. Joldea Rădulescu *Tribunalului Poporului* drept probă a atitudinii sale... anti-antonesciene!

¹³⁴ În anii războiului, el a editat diverse ziare și chiar a beneficiat de solitudine din partea

Octavian Goga (1881-1938)

Ion Antonescu (1882-1946)

Expeditorul, respectând regulile profesiei, avusese inspirația ca, întâlnindu-i în împrejurări diferite pe unii dintre liderii politici ai României Mari (N. Titulescu, N. Iorga, C. Stere, I. G. Duca, mareșalul C. Prezan), să-i chestioneze, între altele, **despre semnificația vecinătății Rusiei**. A obținut, se înțelege, fără dificultate, în replică, dezvăluiri și precizări fundamentale, demne oricând de o antologie. Ca să exemplific, voi reține că, în 1936, neîntrecutul N. Iorga s-a destăinuit jurnalistului I. Joldea Rădulescu: *„Paradoxul este acesta: cât timp nu ne atacă, trebuie să opunem Rusiei – dacă putem, bineînțeles – armata altora, armata Europei întregi. Dacă aceasta nu se poate, dacă Europa va fi divizată ca în 1914-1918, noi trebuie să stăm deoparte. Altfel, suntem distruși... Noi trebuie să ne ferim ca de foc să irităm pe ruși, întâi, fiindcă suntem prea aproape de ei, și, al doilea, fiindcă rușii sunt ca elefanții: nu uită niciodată. Oricum, trebuie precizat, prin declarații oficiale și prin presă, că n-avem nimic cu poporul rusesc, că ceea ce avem este cu regimul bolșevic, care ne amenință liniștea și siguranța internă”*. Cu un alt prilej, după dezastrul granițelor răsăritene în iunie 1940, mareșalul C. Prezan, unul dintre coautorii victoriilor răsunătoare din 1917-1919, și-a exprimat dezacordul față de propunerea ca România să fi intrat în război pentru a respinge notele ultimative ale lui Molotov privind Basarabia și Bucovina de Nord, motivând că *„ar fi fost o mare greșeală... Am fi fost zdrobiți și amenințați să pierdem, poate, și mai*

*mult. Cred că rușii atâta așteptau: să fie provocați ca să ne ocupe”. Însă șansa i-a surâs, cu adevărat, lui I. Joldea Rădulescu în 1927, când, la București, l-a primit premierul în funcție al României, nimeni altul decât I. I. C. Brătianu. Era cu puțin timp înainte de sfârșitul neașteptat al marelui bărbat de stat, unul dintre fondatorii și călăuzitorii marcanți ai României Mari, în cel dintâi deceniu al ei de existență. Dacă insistăm asupra gândurilor mărturisite de I. I. C. Brătianu ziaristului interesat de idei și convingeri remarcabile, o facem întrucât suntem convinși că România, aflată și astăzi pe o nouă turnantă a istoriei sale, este în situația când nu poate și nici nu trebuie să-și îngăduie experimente diplomatice ori să ignore pildele și îndemnurile ante-mergătorilor noștri iluștri, fie ei fondatori de țară, fie creatori și propovăduitori ai curentului permanent al opiniei publice naționale. Cu precizarea că, în funcție de momentul, de conținutul și de adresa dezvăluirilor, acestea se constituie într-un veritabil extras de testament politico-diplomatic al iluștrului Ionel I. C. Brătianu (1864-1927), vom reține pentru cititor câteva din pasajele cele mai semnificative pe tema enunțată din interviul acordat în 1927, de premierul României, ziaristului... de ocazie, care, totuși, a fost I. Joldea Rădulescu. Menționăm, o dată în plus, că textul este inedit, iar întrebările din paranteze aparțin reporterului de la 1927: „I. I. C. Brătianu – Știu că și alții fac sforări ca rușii să ne recunoască granița dinspre Răsărit; le-am făcut și eu. Nu zic că e rău, dar nu e nici bine, fiindcă această recunoaștere obținută, ne vom culca pe roze și vom uita de eterna primejdie rusească...”. La întrebarea **ce era de făcut?**, Brătianu a observat: „Nimic altceva decât să ne menținem mereu pe linia politică a alianței cu Anglia și Franța; orice deviere, cât de mică, de la această alianță, ne va fi fatală; cum ne-ar simți că ne îndepărtăm de protectorii noștri pentru a-i înlocui cu alții, sau că rămânem singuri, rușii ne vor ataca...”. În asemenea situație, a intervenit Joldea Rădulescu, *se impunea să le răspundem rușilor?* – drept care Ionel Brătianu a replicat ferm: „...Nu; dacă voi fi eu la guvern, nu vom răspunde; dacă vor fi alții și aceștia vor comite greșeala să răspundă, îți spun de pe acum ce se întâmplă: vom fi zdrobiți și însăși ființa statului va fi în primejdie de moarte. Rușii ne vor copleși cu numărul și ne vor invada întregul teritoriu. Suprema înțelepciune recomandă să nu ne batem niciodată, în nici o împrejurare și oricum s-ar prezenta coaliția. Fiindcă odată terminat războiul, prietenii de arme se vor întoarce acasă, iar noi vom rămâne iarăși singuri, față-n față cu haotica, năucitoare amenințare. Vecinătatea cu Rusia – iată principiul de la care trebuie să pornească nu numai politica noastră spre Răsărit, dar toată politica noastră externă. Vecinătatea cu Rusia – nu sentimentele, nu afinitățile rasiale sau culturale, nu interesele economice comandă politica noastră externă. Merg cu acela, oricare ar fi el, care-mi dă mai multă certitudine că mă va apăra contra Rusiei, dar nu cu armele, căci sorții unui război cu Rusia sunt foarte problematici, chiar când în joc este cea*

mai puternică armată din Europa, ci prin mijloace pacifiste. Sunt sigur de Rusia, atâta vreme cât sunt mai tare pe terenul diplomatic și pe acela al alianțelor; din momentul în care s-a dezlănțuit războiul, partida poate fi socotită ca pierdută...". Jurnalistul nu s-a dat bătut, oferind exemplul războiului Crimeii, temă care nu-i era necunoscută premierului de la București. „...Crimeea – a dezvoltat Brătianu – a fost un succes pentru aliați, fiindcă rușii erau conduși atunci de un țar care nu-nvățase nimic din strategia lui Alexandru I. Dacă rușii se retrag în interiorul țării, sunt imbatabili. Armata rusă nu poate fi înfrântă decât de acela care va ști sau va reuși s-o atragă în afară de frontierele Rusiei!”¹³⁵.

Între cei chestionați de I. Joldea Rădulescu, nu putea să lipsească Constantin Stere însuși, în 1930-1931. Potrivit „Marelui Basarabean”, care a avut un rol proeminent în politica României în 1914-1918, el fusese convins că, la sfârșitul primului război mondial, Rusia ar fi fost zdrobită, fiind eliminată de pe scena europeană pe cel puțin... o sută de ani! Nu fusese așa, întrucât, de fapt, Rusia ieșise **regenerată** din conflagrație, probabil pentru că imperialismul țărilor a fost preluat și amplificat de Kremlinul Roșu¹³⁶.

Potrivit lui N. Iorga, la care propun să revenim, problema Rusiei bolșevice trebuia tratată în context. El s-a declarat în acord cu Berdiaev, opinând că bolșevismul reprezenta „un fenomen sufletesc specific rus, care nu poate – și, adăugăm noi, în 1990-1991, istoria a confirmat-o, nici **nu a fost finalmente!** – distrus cu tunul”¹³⁷. Totodată, cine putea mai bine – ne întrebăm – să circumscrie în context problema Basarabiei? Să-l urmărim, așadar, pe N. Iorga: „...Basarabia ne-a picat în gură ca o pară mălăiață, care însă ne-a rămas în gât. N-o s-o putem înghiți decât dacă cineva ne va da o puternică lovitură de pumn în ceafă [...] N-o putem asimila decât dacă o zguduire socială internă ne determină, vrând-nevrând, să acceptăm un regim politic care convine structurii și vecinătății sale cu Rusia [...] Dar nici dacă ne vom transforma radical nu vom fi siguri de Basarabia, atâta vreme cât nu vom ști să punem între Rusia și noi barajul unei alianțe care să-i ție pe ruși în frâu. Basarabia ne va da într-o zi de furcă. Până atunci ea ne va obliga la cheltuieli militare enorme care însă, în clipa conflictului nu ne vor folosi la nimic”¹³⁸. Prognoza istoricului s-a dovedit corectă: în iunie 1940 sfârșitul Basarabiei române a inaugurat procesul dezintegrării României Mari!

Tot în anul 1936, o dată cu N. Iorga, I. Joldea Rădulescu s-a întâlnit cu Poklewski-Koziel, fostul ministru al lui Nicolae al II-lea la București, unde a rămas după revoluția bolșevică. Fostul diplomat țarist constata că, la momentul

¹³⁵ Arhiva CNSAS, fond 40 010, dosar 13.

¹³⁶ **Ibidem**, f. 116.

¹³⁷ **Ibidem**, f. 119.

¹³⁸ **Ibidem**.

respectiv, România nu mai putea conta în Europa, dintre cei mari, decât pe Marea Britanie și Franța, ne-excluzând posibilitatea ca, „în clipa când acestea vă vor lăsa din brațe, puteți să vă faceți testamentul”¹³⁹. Nu aveau să mai conteze, atunci, nici Germania și nici Mica Înțelegere... De ce Germania – nu, s-a arătat intrigat Joldea Rădulescu. Considerentele expuse de Poklewski-Koziel s-au dovedit calificate: „...Germania? Germania singură ar putea să înfrunte Rusia, dar n-o va bate niciodată. Aceasta nu s-ar putea întâmpla decât dacă: sau Germania va fi ajutată de Anglia și Franța, ceea ce e exclus; sau Rusia nu va fi ajutată de Anglia și Franța, ceea ce e puțin probabil. Fiindcă, atunci când se va dezlănțui războiul, el va deveni iarăși un conflict european, dacă nu chiar mondial. Rivalitățile dintre marile puteri vor salva Rusia”¹⁴⁰. În context, recomandările diplomatului s-au dovedit ferme și inspirate, confirmate integrale de evoluțiile europene dintre 1937 și 1947: „Să nu ieșiți de sub tutela Angliei și Franței; să nu provocați; în cazul când sunteți atacați, să vă retrageți frumuseț în cort și să așteptați; dacă Anglia și Franța înving, veți fi salvați; dacă aceste două mari puteri vor fi înfrânte, să vă supuneți soartei și să așteptați alte câteva decenii sau secole, până [ce] o împrejurare vă favorizează să vă recuperați ceea ce ați pierdut. În general, sfatul meu, pe care l-am dat tuturor oamenilor politici români, este să evitați pe cât posibil de a participa la un conflict armat contra Rusiei, chiar alături de alții. Lăsați pe cei mari să se bată între ei, nu vă amestecați, stați departe, cât mai departe și cât mai mult timp departe...”. Totodată, cel interviuat n-a ocolit, dimpotrivă, problema Basarabiei, prevestind că URSS va interveni, la o „conjunctură favorabilă”, pentru a recupera teritoriul dintre Prut și Nistru, chiar printr-un atac militar, iar România nu se va putea apăra. De ce? Întrucât cu Rusia – argumenta Poklewski-Koziel, ca și cum ar fi expus oficial punctul de vedere al Kremlinului stalinist – „**nu se poate bate oricine. Vrei să știi părea mea sinceră? V-ați mărit prea mult față de puterile dv. morale... Și, ca să puteți păstra această moștenire extrem de grea, ar trebui să aveți altfel de oameni, și nu-i aveți** (subl. ns.)”¹⁴¹.

De asemenea, I. Joldea Rădulescu a convorbit de-a lungul anilor cu ziaristul T. Pisani, cu Ion Inuleț, în toamna anului 1940, după prăbușirea României Mari, și cu un fost diplomat, al cărui nume nu-l comunică și nici nu cutezăm să-l bănuim, fără riscul de a ne înșela profund. Era tot în toamna anului 1940, iar Bucureștii, din naivitate, se îmbarcase pe aceeași navă cu Germania lui Adolf Hitler, care, aprecia interlocutorul necunoscut și nebănuit, deja ... pierduse războiul¹⁴². O situație în care era preferabil să fi fost extrem de prevăzători, să ne fi ținut – așa cum recomandase, dacă ne amintim, și

¹³⁹ *Ibidem*, f. 121.

¹⁴⁰ *Ibidem*, f. 122.

¹⁴¹ *Ibidem*.

¹⁴² *Ibidem*, f. 126.

Poklewski-Koziel – mult departe. Iar față de Rusia, continua diplomatul în cauză, nimic nu se impunea decât „o prudență fără seamăn..., o atenție încordată asupra tuturor mișcărilor sale, efortări continue pentru a păstra cu ea raporturile cele mai bune cu puțință și, în sfârșit, grija de a rămâne cât mai departe de vreun conflict militar cu Rusia sau de a participa alături de alții, oricine ar fi ei, la un asemenea conflict”. I. Joldea Rădulescu ne asigură că diplomatul ar fi conchis: „**Nu bolșevismul constituie primejdia morală care ne pândește, ci Rusia. Rusia, pur și simplu**”¹⁴³.

*

O concluzie se impune. Și, în prima ordine, trebuie să avem în vedere cu prioritate **momentul** când I. Joldea Rădulescu și-a redactat scrisoarea către Pamfil Șeicaru, din care, tot pe atunci, i-a trimis o copie și inginerului N. Mareș, care, la „procesul” din mai 1946 al echipei lui Ion Antonescu, a înaintat-o autorităților. Fără nici o îndoială, cu scopul de a fi dovedit că el, ca fost demnitar ministerial al mareșalului, ar fi păstrat contacte cu cei care se pronunțaseră împotriva Războiului din Răsărit. Textul lui Joldea Rădulescu, datând din 17 octombrie 1943, intervenea în clipa în care soarta Războiului din Răsărit fusese decisă, astfel că, netăgăduit, expeditorului îi era mai lesne să se pronunțe asupra deznodământului previzibil. Aceasta deși Joldea Rădulescu îl asigura pe destinatar că „sfârșitul războiului este încă departe”. Totuși, aprecia tot Joldea Rădulescu, cel puțin pentru România finalul „**se traduce prin dezastrul nostru sigur; iar din punct de vedere strict politic înseamnă nici mai mult nici mai puțin decât o sinucidere**”. De unde și concluzia finală, neiertătoare, lesne de formulat în octombrie 1943, dar imposibil de admis în 1940-1941. „**Nu trebuia** – a conchis I. Joldea Rădulescu – **să intrăm în război**”¹⁴⁴. Totul era, aparent, cât se poate de clar, deși în judecarea esenței faptelor survenite lipsea – **în chip surprinzător ori, cine știe, pentru că așa impunea demonstrația (?) – un factor determinant: dar dacă războiul era purtat pentru eliberarea unor teritorii românești?! Se impune, în altă ordine, ca declarațiile liderilor politici, militari și diplomatici în forma comunicată de I. Joldea Rădulescu să fie coroborate și cu alte surse. În nici un caz, nu trebuie să rămânem la un singur izvor, scrisoarea examinată din octombrie 1943. Nu putem ignora riscul ca I. Joldea Rădulescu să fi impus **spiritul timpului prezent** (octombrie 1943) declarațiilor generale sau speciale smulse liderilor chestionați în răstimpul 1927-1940. Caz în care se impune să încheiem cum că declarațiile erau frumoase și utile, dar... ireale. Ceea ce schimbă multe, dacă nu**

¹⁴³ Ibidem, f. 127.

¹⁴⁴ Ibidem.

*cumva complet, datele problemei. Nu însă și esențialul, și anume că în epoca modernă ne-a preocupat și trebuie să ne preocupe oricând vecinătatea Rusiei, rolul și locul, destinul factorului rusesc în politica de ansamblu a României eterne. Pe de altă parte, problema nu s-a aflat, mai puțin, în atenția lui Ion Antonescu și a colaboratorilor săi. Din contră, a ocupat un rol predominant în strategia mareșalului, care a ales calea războiului alături de Axă contra URSS și a restului Națiunilor Unite. Din considerente, care, și acelea, trebuie avute în vedere, cum a și fost cazul*¹⁴⁵.

Ajungem, în sfârșit, la concluzia finală: Numai aparent, potrivit relatării lui I. Joldea Rădulescu, mareșalul Antonescu pare să fi ignorat, în politica sa generală ce a condus la războiul României contra Rusiei Sovietice din 1941-1944, semnificația profundă, cu caracter de permanență, a **factorului rus**. Imposibil de admis, fie numai dacă avem în vedere educația și experiența Mareșalului. Dar, sub acest raport, precizările ce s-ar impune sunt ample și numeroase, ele neintrând în tema investigației noastre. Oricum, nu putem ignora precizările pe care Antonescu le-a formulat, în decembrie 1942, la solicitarea jurnalistului italian Lamberto Sorrentini, în sensul că „... mă gândesc la ziua de mâine a României și la eventualitatea că războiul va fi pierdut. Eu lupt cu Rusia, care este un inamic mortal al țării mele. Jafurile Germaniei le putem îndura, dar sub amenințarea Rusiei putem sucomba [...] Eu lupt întotdeauna cu Rusia, comunismul Uniunii Sovietice este un mijloc, nu sfârșitul imperialismului rus, care vrea Constantinopolul și poate să ajungă acolo numai traversând sau

¹⁴⁵ Vezi, de exemplu, Petre Mihail Mihăilescu, **România în calea imperialismului rus. Rusia, România și Marea Neagră**, București, 1944; general Platon Chirnoagă, **Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice. 22 iunie 1941-3 august 1944**, ediția a IV-a, Iași, Editura Fides, 1998. Motivând angajarea României în Războiul din Răsărit pentru eliberarea Basarabiei, Bucovinei de Nord și a Ținutului Herța, la 24 iunie 1941, fiind primit de V. M. Molotov în vizită de rămas bun, Grigore Gafencu, întrebat de liderul diplomației sovietice ce căuta România în tabăra Germaniei, a replicat cu demnitate: „În ce mă privește, nu pot avea față de evenimentele de azi, pe care istoria le va judeca, decât o atitudine de diplomat, adică de soldat al țării mele. Să-mi fie îngăduit în această calitate să-mi exprim părerea de rău că, prin politica lui urmată în timpul din urmă, guvernul sovietic nu a făcut nimic pentru a împiedica între țările noastre durerosul deznodământ de azi. Prin brutalul ultimatum din anul trecut, prin ocuparea Basarabiei, a Bucovinei și chiar a unei părți din vechea Moldovă, despre care am avut prilejul să vorbesc d-lui Molotov în mai multe rânduri, prin încălcarea teritoriului nostru, prin acele de forță care au intervenit pe Dunăre [...], Uniunea Sovietică a distrus în România orice simțământ de siguranță și de încredere și a stârnit îndreptățita teamă că însăși ființa statului român este în primejdie. Am căutat atunci un sprijin în altă parte [...] Lovitura cea dintâi, care a zdruncinat temelia unei asemenea Românii, cheazășie de siguranță și de pace, acoperire firească și atât de folositoare a unui hotar întins și însemnat al Rusiei, a fost dată, din nenorocire de guvernul sovietic. Cele ce se întâmplă azi sunt urmările acestei nenorociri care a dus acum la un război între cele două popoare care niciodată în istorie nu au luptat unul împotriva altuia” (apud Grigore Gafencu, **Misiune la Moscova. 1940-1941**, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995, p. 230-231).

înghițind România [...] Eu nu fac un joc de trișor, ca vecinii mei unguri, visând prăbușirea germanilor și sosirea englezilor eliberatori. Drumul spre Constantinopol nu trece prin Budapesta și ei nu au motive să se teamă de Rusia. Noi avem. Noi știm că dușmanul mortal al României este Rusia lui Petru cel Mare și a Ecaterinei a II-a, cărora Stalin le-a rămas credincios și [pe care], trebuie să recunoaștem, îi continuă genial. Este ursul rus dintotdeauna, care, înveșmântându-se astăzi în comunism, înaintează în numele unei ideal care corupe intelectualitatea și, ascunzându-și colții după o zdreanță roșie, atrage masele de muncitori și țărani. Eu voi arunca în război, spre a-i zăgăzui pe ruși, toate forțele pe care voi izbuti să le înarmez, convins că acesta este supremul bine pentru România: zăgăzuirea rușilor...¹⁴⁶. Ulterior, în pragul sfârșitului de la 23 august 1944, Mareșalul nu și-a modificat viziunea, nici chiar în momentul alegerii între **război sau pace (respectiv, armistițiu)**. Ne referim la faptul că, în ultima sa întrevedere cu Ion Mihalache, în seara de 22-23 august 1944, când liderul PNT i-a sugerat ca, a doua zi, să meargă la Palat, să discute cu regele Mihai I, admitând să semneze el armistițiul, Ion Antonescu a etalat unul dintre **factorii esențiali** care contraziceau toate calculele avansate de preopinental său. Dar este preferabil să reținem din faimoasele **Însemnări din celulă**, așternute de Antonescu în ceasurile imediat următoare arestării sale în după-amiaza de 23 august 1944, un pasaj exemplar în demonstrația noastră: „**Vecinătatea Rusiei, reaua ei credință față de Finlanda, Țările Baltice și Polonia, experiența tragică făcută de alții, care au căzut sub jugul Rusiei, crezându-i pe cuvânt, mă dispensează să mai insist**”¹⁴⁷ – a punctat șeful statului român ca răspuns la sugestia lui I. Mihalache de-a se încrede, o dată mai mult, în **asigurările și propunerile Moscovei pentru un armistițiu direct URSS – România ale Moscovei**, încurajate în epocă, cum se știe, de către anglo-americieni. Să ne fie îngăduit, în context, să apreciem că, în fundamentul ei, problema, atunci, ca și în trecut ori ca acum, era în vizor. În fond, problema atitudinii României față de asigurările Marelui Aliat de la Răsărit **s-a pus oricând în timpurile moderne. Încheierea nu poate fi decât una singură: Netăgăduit, ÎNCREDEREA și GARANȚIA BUNELOR INTENȚII constituie prioritatea absolută care a fost, este și rămâne pe agenda raporturilor româno-ruse. Iar aceasta, fără îndoială, după tot ceea ce experiențele veacurilor precedente au clădit și năruit, precum doar în pagini de baladă, cu atâta sânguință!**

Poate să apară cât se poate de straniu, dar Mareșalul Antonescu a intuit evoluția evenimentelor. În anume privințe, cu o precizie de-a dreptul șocantă. Astfel, pentru a rămâne în contextul precizat, Antonescu, răspunzând ziaristului

¹⁴⁶ Cf. Gh. Buzatu, coordonator, **Mareșalul Antonescu la judecata istoriei**, București, Editura Mica Valahie, 2002, p. 378-379. Textul integral al interviului a fost editat de istoricul Mihai Pelin (cf. *Independent*, București, 15 mai 2001, p. 5).

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 291.

italian deja menționat Lamberti Sorrentino la 26 ianuarie 1943, deci într-un moment decisiv și fatal pentru soarta marii conflagrații din 1939-1945 (finalul bătăliei de la Stalingrad), i-a dezvăluit, la insistențele acestuia, în ce consta – față de posibilitatea ratării victoriei – încrederea sa în destinul țării și al poporului român, cu alte cuvinte care rămânea marele său secret? Vom prefera, se înțelege, să reținem din interviul acordat italianului și apărut cu o întârziere de 40 de ani:

„Spre a îndulci afectarea, relatea italianul, am întrebat [pe Mareșal]:

- Și dacă, totuși, pierdeți războiul?

- La timpul potrivit, imensul sacrificiu al celor căzuți astăzi va salva tot ce se poate salva din România de mâine.

- Mă scuzați, domnule Mareșal, nu înțeleg.

- Am informații secrete despre comuniștii români emigrați la școala de la Moscova. Sunt subjuogați de o nebună, Ana Pauker, care și-a vândut sufletul lui Stalin și le impune compatrioților să vorbească rusește, chiar și între ei, susținând că limba română e un amestec bastard de dialecte, de înlocuit imediat cu aceea sublimă a lui Tolstoi. Pierzând noi războiul, acei emigranți îndoctrinați și fanatici își vor asuma puterea pentru a impune, cu riguroasele sisteme ale marxismului, slavizarea, mai mult, rusificarea României.

Absorbit de gânduri, sprijinindu-și bărbia cu mâna dreaptă, tăcea. Am îndrăznit să curm tăcerea aceea:

- Și atunci?

S-a ridicat, s-a plimbat în jurul mesei, a revenit aproape de mine, privindu-mă drept în ochi, și mi-a spus, scandând cuvintele:

- Și atunci, amintirea părinților morți acum, luptând în numele României române, va fi aceea care îi va obliga pe fii, fie ei și comuniști, să se păstreze români și să vorbească românește și să rămână, cu fruntea sus, descendenți ai coloniștilor lui Traian: latini, nu slavi.

Acesta este secretul dvs., domnule Mareșal?

- Dacă vreți, e secretul meu. Vă propuneți să scrieți despre întâlnirea noastră?

- Nu pot să n-o fac. Dacă se va afla că am vorbit – am privit spre ceas – două ore cu Mareșalul Antonescu, și aș refuza să scriu despre asta, aș rămâne șomer. Aveți încredere, voi scrie numai ceea ce nu va displace...¹⁴⁸

Cuvintele Mareșalului Antonescu, din perspectiva evoluției postbelice a României, se impun atenției istoricilor avizați.

După cum s-a consemnat, Mihai Eminescu, Nicolae Iorga și Pamfil

¹⁴⁸ Cf. *Independent*, București, 15 mai 2001, p. 5.

Șeicaru, cei trei titani ai presei noastre politice, s-au pronunțat constant și fără rezerve în privința **rolului factorului rusesc ori sovietic** asupra orientării de ansamblu ale Țărilor Române și, ulterior, ale României în relațiile internaționale.

Nu excludem posibilitatea ca I. Joldea Rădulescu să fi impus **spiritul timpului prezent** (octombrie 1943) declarațiilor generale sau speciale smulse liderilor chestionați în răstimpul 1927-1940. Caz în care se impune să încheiem noi cum că declarațiile **erau frumoase și utile, dar... ne-reale. Ceea ce schimbă multe, dacă nu cumva complet, datele problemei. Nu însă și esențialul, și anume că în epoca modernă ne-a preocupat și trebuie să ne preocupe oricând vecinătatea Rusiei, rolul și locul, destinul factorului rusesc**¹⁴⁹ *în politica de ansamblu a României eterne.* Pe de altă parte, problema nu s-a aflat, mai puțin, în atenția lui Ion Antonescu și a colaboratorilor săi. Din contră, a ocupat un rol predominant în strategia Mareșalului, care a ales calea războiului alături de *Axă* contra URSS și a restului Națiunilor Unite. Din considerente, care, și acelea, trebuie avute în vedere, cum a și fost cazul¹⁵⁰.

*

Pentru a încheia, se impune a sintetiza: a devenit o realitate istorică indiscutabilă, stabilită cu precizie și recunoscută în consecință, în temeiul cercetărilor savanților de pretutindeni și de oricând, atestă că românii, rezultat al unei evoluții de două ori milenare, beneficiază de un avantaj de care au dispun mai puține popoare ca rod al prezenței lor în istorie – persistența lor, neconținută și în ciuda tuturor vicisitudinilor, în însăși vatra lor strămoșească. A fost și a rămas un fapt remarcabil, care și-a pus amprenta asupra devenirii și împlinirii noastre ca unul dintre popoarele fondatoare ale bătrânului continent, determinându-i comportamentul și caracterul, calitățile și defectele, ca să nu mai vorbim că și-a legat profund soarta de aceste meleaguri, pe care, stăpânindu-le și influențându-le, și-a asumat, natural, riscul unor influențe defel nesemnificative. De altfel, cum este bine cunoscut, creația populară, de cea mai înaltă calitate literară și valoare istorică, vorbind obsesiv despre „**codrul frate cu românul**”, surprindea tocmai o atare realitate, căreia ulterior unul dintre maeștrii filosofiei moderne, l-am numit pe **Petre Țuțea**, avea să-i dea noi valențe atunci când a opinat că **istoria noastră reprezintă, în primul rând, geografie.** În context, trebuie să reținem că, cu mai multe secole înainte,

¹⁴⁹ Cristian Sandache, **Europa dictaturilor și originile războiului româno-sovietic**, București, Editura Militară, 2007, p. 137/360.

¹⁵⁰ Cf. Petre Mihail Mihăilescu, **România în calea imperialismului rus, passim.**

cronicarul **Grigore Ureche** îi plasase în chip justificat pe români ca situându-se – prin tot ceea ce au fost și, adăugăm noi, în perspectiva desfășurărilor ce aveau să urmeze până la acest început de veac și de mileniu – „**în calea tuturor răutăților**”...

Este semnificativ că, mai cu seamă în cursul veacului trecut, conflictele locale sau generale (cele două conflagrații mondiale sau „războiul rece”), care n-au ocolit România, au pus și repus în discuție, adeseori până la exagerare rolul factorului geopolitic în determinarea evoluției unei zone și, cu atât mai lesne, a istoriei unor popoare, în speță a românilor. N-a fost întâmplător că, în intervenția susținută în fața Congresului Internațional de Științe Istorice de la Zürich (1938), **N. Iorga**, neîntrecutul nostru polihistor și unul dintre cei mai mari ai lumii, a surprins **rostul permanențelor** identificate în cei trei factori determinanți ai trecutului nostru – **națiunea** (*rasa*, în accepțiunea savantului), **ideia** și **pământul**. „*Este incontestabil ... – a relevat strălucitul istoric – că... mediul natural făurește, încet, dar neîncetat rasa, prin multele lui influențe, de care nimeni nu poate scăpa și prin ceea ce, pătrunzând în fiecare moment în suflete, ajunge să transforme și înfățișarea fizică a omului. Creatori ai semințiilor umane, pe care continuă să le modeleze cu drag, pământul și cerul dau încetul cu încetul un alt aspect exterior, acoperind același fond moral, ființei omenеști*”.

Cazul evoluției ulterioare a României, în prima etapă a conflagrației din 1939-1945, a fost într-un totu elocvent și acesta a fost, desigur motivul pentru care problema s-a instalat deopotrivă în atenția specialiștilor și a opiniei publice, astfel că dezbaterile continuă. În anii 1940-1942, profesorii **Simion Mehedinți**, **I. Simionescu**, **Gh. I. Brătianu**, **I. Conea** sau **Horia I. Ursu** au investigat și dezvăluit resorturile poziției României la **frontiera orientală a Europei**. Sub acest aspect, în 1941, profesorul **Horia I. Ursu**, în sinteza **Bastionul de răsărit al Europei: Poporul Român**, a evidențiat cum „*configurația geografică a ținutului mărginit de trei fluvii europene – Dunărea, Nistrul și Tisa –, ținut de organică întruchipare geopolitică, având în mijlocul său fortăreața naturală a platoului transilvănean, a determinat dezvoltarea unui popor ale căror origini se pierd în negurile îndepărtate ale istoriei, dar a cărei existență a devenit o permanență a acestor meleaguri*”.

East-Central Europe (1919-1939): A Case Study Summary

A synthesis based on a rich literature and information from published and inedited documents, enshrined fundamental issues on developments Poland, Czechoslovakia, Hungary and Romania during the years 1919-1939. Most interesting in context, there are pages on the so-called „geopolitical curse” that

has worked in the interwar era in the countries of this area, especially in the cases of Poland and Romania, due to which negotiated the famous Hitler-Stalin Pact of 23rd August 1939, which led directly to the outbreak of the Second World War. Relative to Romania, the study surprised how, in the fatal year 1939, that stigma has on the development of East-Central Europe, and in context, and Romania. We can talk without reluctance, the decisive intervention of a suspected factor, but hardly credible in the fact of a genuine curse - that's geopolitical position. Recent discoveries have confirmed once more - if more was needed? - the validity of saying Emil Cioran's in that route Romanians significant history of, first, geography. Mihail Eminescu, Nicolae Iorga and Pamfil Șeicaru, the three titans of our political media have not ignored - the angles and different - the role and place of Russian factor on the overall orientation of Romania's international relations. Without any exaggeration, but their opinions in this regard (particularly on the fact that „Romania would be located too close to Russia and too far from God”) and were content to remain an invaluable reference treasury. It is significantly, especially during the past century, local conflicts or general (the Two World Wars of 1914-1918 and 1939-1945 or the so-called „Cold War” of 1945-1989), who devious Central-Eastern Europe, including Romania, and had reinstated in question, often to stretch the geopolitical factor in determining the evolution of a zone and, even more easily, the history of peoples, in the case of Romanians. It was fortuitous that the intervention supported at the International Congress of Historical Sciences at Zurich (1938), Nicolae Iorga surprised the places of the “permanencies” in history, and, in context, and he identified three key factors that influenced decisively the past: the Nation (race, for the scientist), the Idea and the Earth.